

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY**

ILUSTRACE PRO DĚTI

NOVÁ VLNA ŠEDESÁTÝCH LET – INSPIRACE PRO SOUČASNOST?

KRISTINA HÁBOVÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE 2008

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

CHARLES UNIVERSITY OF PRAGUE, PEDAGOGICAL FACULTY
DEPARTMENT OF ART

**ILUSTRACE PRO DĚTI
NOVÁ VLNA ŠEDESÁTÝCH LET – INSPIRACE PRO SOUČASNOST?**

**ILLUSTRATION FOR CHILDREN
THE NEW WAVE OF THE SIXTIES – INSPIRATION FOR THE PRESENT?**

AUTORKA DIPLOMOVÉ PRÁCE / Author: Kristina Hábová, Klimentská 36, Praha 1 11000, 6. ročník, ČJ-VV,
prezenční studium

DOKONČENÍ DP / Date of completion: listopad 2008

VEDOUCÍ DP / Tutor: Doc. ak. mal. Ivan Špirk

KONZULTANTKA / Consultant: PhDr. Marie Fulková, PhD.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala panu Doc. ak. mal. Ivanu Špírkovi za chápavé a podnětné vedení a své rodině za trpělivost v době, kdy jsem byla zcela pohlcená psaním této diplomové práce.

ANOTACE

Hábová, K.: Ilustrace pro děti. Nová vlna šedesátých let – inspirace pro současnost?

/Diplomová práce/ Praha 2008 – Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy, počet stran 48.

Práce se zabývá ilustrací pro děti, zaměřuje se hlavně na progresivní ilustraci šedesátých let dvacátého století, její rozdělení na proud lyrický a humorný, představuje její hlavní autory. Dále se zaměřuje na současnou výtvarně náročnou ilustraci, její inspirace a hlavní představitele. V didaktické části je problematika ilustrace zpracována do výtvarných úkolů pro žáky ZŠ i SŠ.

Klíčová slova: progresivní ilustrace šedesátých let, lyrický a humorný proud, současná ilustrace, nakladatelství, ceny, ilustrace a typografie, ilustrace a animovaný film, modernistická evropská ilustrace

ANNOTATION

Hábová, K.: Illustration for children. The new wave of the sixties – inspiration for the present? /Thesis/ Prague 2008 – Charles university, Pedagogical faculty, department of art, number of pages 48,

The thesis, having for its topic illustration of children's books, focuses on the progressive 1960s illustration, its division into lyrical and humorous trends, and its chief artists. It also covers the best contemporary illustration, its inspirations and authors. The didactic part includes illustration artwork exercises for students of primary and secondary schools.

Key words: progressive illustration for children in the 1960s, lyric and humorous trends, contemporary illustration, publishing houses, awards, illustration and typography, illustration and animated cartoons, modernist European illustration.

OBSAH

ÚVOD	6
1.VÝCHODISKA.....	7
1.1 Kdo je ilustrátor?.....	7
1.2 „Značka nebo chameleon?“	7
1.3 Text a obraz - obraz a text?.....	7
1.4 Význam ilustrace?	7
2. STRUČNÝ VÝVOJ	8
2.1 Počátky.....	8
2.2 Praotcové	8
2.3 Otcové - Nová poetika v ilustraci pro děti	8
2.3.1 Josef Čapek.....	9
2.3.2 Jiří Trnka	9
2.3.3 Kamil Lhoták	9
2.4 Padesátá léta	10
2.5 Předzvěst let šedesátých - Stanislav Kolíbal.....	10
3. ILUSTRACE PRO DĚTI V ŠEDESÁTÝCH LETECH	12
3.1 Zlatá léta šedesátá	12
3.2 Ilustrace.....	12
3.2.1 Ilustrace a detail	12
3.2.2 Žánrová diferenciaci.....	13
3.2.3 Ilustrace a exotické dálky.....	13
3.3 Autorská kniha	13
3.4 Lyrický a humorný proud	13
3.4.1 Hlavní představitelé lyrického proudu.....	14
3.4.1.1 Daisy Mrázková	14
3.4.1.2 Eva Bednářová.....	14
3.4.1.3 Ota Janeček	14
3.4.2 Hlavní představitelé humorného proudu	15
3.4.2.1 Květa Pacovská	15
3.4.2.2 Jiří Šalamoun	15
3.4.2.3 Zdeněk Seydl	16
3.4.3 Další představitelé humorného proudu.....	16
3.4.3.1 Adolf Born	16
3.4.3.2 Alois Mikulka.....	17
3.4.3.3 Jan Schmidt.....	17
3.5 Okénko do Evropy.....	17
3.5.1 Alois Carigiet	17
3.5.2 Ib Spang Olsen.....	17
3.5.3 Quentin Blake.....	18
3.5.4. John Burningham.....	18
4. SOUČASNÁ ILUSTRACE PRO DĚTI (...A DOSPĚLÉ)	19
4.1 Hlavní představitelé	19
4.1.1 Petr Sís.....	19
4.1.2 Markéta Prachatická	19
4.1.3 František Skála.....	20
4.1.4 Petr Nikl	21
4.1.5 Juraj Horváth.....	22
4.2. Další představitelé.....	23
4.2.1 Chrudoš Valoušek.....	23

4.2.2 Jiří Černický.....	23
4.2.3 Michaela Kukovičová	23
4.2.4 Galina Miklínová	24
4.3 Mladí ilustrátoři/Benjamínci	24
4.3.1 Petr Šmalec	24
4.3.2 Tereza Říčanová.....	24
4.3.3 Dora Dutková	25
4.4 Okénko do Evropy.....	25
4.4.1 Sara Fanelli	25
4.4.2 Lauren Child	25
4.5 Nakladatelství.....	26
4.5.1 Baobab.....	26
4.5.2 Meander	27
4.5.3 Brio.....	27
4.5.4 Albatros	27
4.5.5 Labyrint.....	28
4.5.6 Argo	28
4.6 Soutěže a ocenění.....	28
4.6.1 Ibby	28
4.6.1.1 Zlatá stuha	28
4.6.1.2 Cena Hanse Christiana Andersena	28
4.6.1.3 Čestná listina Ibby	29
4.6.1.4 Mezinárodní Cena Ibby – Asahi.....	29
4.6.2 Nejkrásnější české knihy	29
4.6.3 Muriel.....	29
5. ILUSTRACE A TYPOGRAFIE	30
5.1 Typografické osobnosti.....	30
6. ILUSTRACE A ANIMOVANÝ FILM	31
6.1 Počátky.....	31
6.2 Spojnice.....	31
6.3 Ilustrátoři a výtvarníci animovaného filmu	32
7. ZÁVĚR	34
8. DIDAKTICKÁ ČÁST.....	35
8.1. Úvod.....	35
8.2. Jednotlivé úkoly	35
8.2.1 Výtvarné úkoly pro nejstarší žáky (8.-9. třída ZŠ, SŠ)	35
8.2.2 Výtvarné úkoly pro mladší žáky (6.-7. třída ZŠ).....	37
8.2.3 Výtvarné úkoly pro nejmladší žáky (1.-5. třída ZŠ).....	39
8.3 Strom pohádek – Stanislav Kolíbal.....	40
8.3.1 Didaktický projekt.....	40
9. ZAZÍ V METRU	42
10. SEZNAM LITERATURY.....	43
10.1 Beletrie.....	43
10.2. Odborná literatura.....	46
11. INTERNETOVÉ ADRESY	47
12. ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE	48

ÚVOD

Mám ráda knihy.

Mám ráda knihy nové, které při otevření omamně zavoní čerstvým papírem a tiskařskou černí, mám ráda knihy staré, kterými, když se listuje, vydechnou zvláštní starobylou vůni.

Mám ráda knihy chytré, vtipné, veselé, smutné, romantické, pozoruhodné...

A hlavně mám ráda knihy krásné.

Knihy symbolizují moudrost věků, představují pro nás určitou hodnotu, jsou „potravou“ pro naše duše a pokud jsou dobře upravené a ilustrované, tak jsou i pastvou pro naše oči a velkým estetickým zážitkem a potěšením.

Kniha se naším důležitým společníkem stává už od raného dětství. Snad každý si v paměti uchovává vzpomínku na svou oblíbenou dětskou obrázkovou knihu (třeba počmáranou, pobryndanou či s oslími rohy). Již v dětství se formuje naše estetické cítění, proto je velmi důležité ho podporovat a rozvíjet, a tomu můžeme napomoci mimo jiné tím, že se budeme starat o kvalitu literatury pro děti, kvalitu literární i výtvarnou.

Ve své diplomové práci se proto zaměřím na české ilustrátory, kteří o kvalitní, originální a moderní tvorbu vždy usilovali. Budu se zabývat především ilustrátory tzv. „nové vlny“ dvacátého století, kteří svá stěžejní díla vytvořili v „zlatých letech šedesátých“, tedy v období, kdy se česká kultura slibně rozvíjela v mnoha směrech. Dále se pokusím zmapovat současnou výtvarně náročnou a kultivovanou ilustraci pro děti, zaměřím se na její inspirační zdroje, představím její hlavní představitele.

V didaktické části se budu zabývat možnostmi využití ilustrace v hodinách výtvarné výchovy.

1. VÝCHODISKA

1.1 KDO JE ILUSTRÁTOR?

Jaký je rozdíl třeba mezi malířem nebo grafikem a ilustrátorem? Zatímco malíř, grafik nebo sochař tvoří „sám za sebe“, ilustrátor svou výtvarnou představu vytváří podle daného textu, jeho výtvarný prostor má tedy jistá omezení. I přes tato omezení ale ilustrátor (alespoň podle mého názoru) není sluhou textu, je spíše partnerem, spolu s autorem a typografem se podílí na výsledném tvaru knihy. Dobrý ilustrátor by měl být vnímavý, měl by mít cit pro charakter textu, měl by svou ilustrací dokázat vystihnout atmosféru textu (vyhnu se prvoplánovosti) a vést čtenáře k hlubšímu čtení. V ideálním případě se ilustrátor stará také o typografii a celkovou úpravu knihy, které rozhodně nejsou bezvýznamné, ale spoluvytváří celkovou podobu knihy.

1.2 „ZNAČKA NEBO CHAMELEON“?

Měl by ilustrátor zachovávat stylovou jednotu, být výtvarníkem s jasně rozpoznatelným rukopisem nebo spíš „chameleon“, který svůj výtvarný styl přizpůsobuje charakteru a požadavkům textu a věku čtenáře? Oba přístupy mají své přednosti i omezení. Ilustrátoři s nepřilíh proměnlivým rukopisem mají výhodu, že si je čtenáři snáze zapamatují a v množství vydávaných knih je také rozpoznají, jejich úskalím je ale to, že pokud si ze svého stylu vytvoří značku, dříve nebo později jim hrozí nebezpečí, že se začnou opakovat a svůj styl rozmělnovat. Ilustrátoři druhého typu mají práci sice obtížnější, ale o to zajímavější a dobrodružnější.

1.3 TEXT A OBRAZ – OBRAZ A TEXT?

Co bylo dřív? Text nebo obraz? Ilustrace doplňuje či ozvláštňuje text. Ilustrace jsou obrazy, které slova (ex post) popisují, či lépe řečeno dokreslují. Zpravidla tedy spisovatel napíše text a ilustrátor se ho snaží svými obrázky co nejlépe vystihnout, přičemž výtvarnou podobu zpravidla volí podle věku čtenářů, kterým bude kniha určena.

Existují ale i takové knížky (pravda, moc jich není), které vznikly obráceně. Tedy nejprve se zrodily obrázky a až potom je doplnil a ozvláštnil text. Mezi tyto „obracené“ knížky patří např. soubor básní Jana Skácela *Kam odešly laně*, které vznikly podle ilustrací Josefa Čapka, nebo *Co krákala vrána vráně*, pět veselých pohádek Věry Provazníkové napsaných na motivy Ladových obrázků.

Jaký je tedy ideální poměr mezi textem a obrazem – ilustrací? Ilustrace je v dětských knihách velmi důležitá, dětské knihy bez ilustrací si lze jen stěží představit. Takové knihy by ztratily své kouzlo a atraktivitu. Na otázku, kde leží hranice ilustrace, však není jednoduché odpovědět. Určitým měřítkem může být žánr literárního textu a věk čtenáře. Čím mladší čtenář, tím více ilustrací. V každém případě by kniha měla směřovat ke komplexnosti, text a ilustrace by se měly doplňovat, ne si konkurovat. Tato symbióza obrazu a textu se zpravidla nejvíce daří v autorských knihách, tedy knihách jednoho autora.

1.4. VÝZNAM ILUSTRACE?

Proč je ilustrace v knížkách pro děti tak důležitá? Jak by měly vypadat kvalitní ilustrace? Jaký význam mají ilustrace pro literární text? Tyto otázky ve svých studiích řešily mnozí teoretikové a odpovědi na ně se v průběhu doby poměrně razantně proměňovaly. Nové odpovědi přinesla i šedesátá léta dvacátého století, která se stala významným mezníkem pro vývoj a směřování české ilustrace pro děti.

2. STRUČNÝ VÝVOJ

Jak jsem se již zmínila, ve své diplomové práci se budu soustředit zejména na ilustraci let šedesátých a její inspirační vlivy na ilustraci současnou. Jelikož však ani ilustrace v šedesátých letech ani ta současná nevznikala ve vzduchoprázdnu, proto, než-li se zaměřím na hlavní téma, zmíním na úvod stručný vývoj, mezníky a důležité osobnosti ilustrace pro děti v Čechách.

2.1 POČÁTKY

Ilustrace a obzvláště pak ilustrace pro děti je proti svým sourozencům malířství, sochařství či architektuře jakýmsi benjamínkem výtvarného umění. Již středověké kodexy sice měly svůj obrazový doprovod – iluminované iniciály, lemování, bordury atd., kniha ilustrovaná speciálně pro dětského čtenáře na sebe ale nechala ještě hodně dlouho čekat.

Zaměříme-li se pouze na české prostředí, tak za první vlašťovku krásných knih pro děti bývá označován *Orbis Pictus* (1658) Jana Amose Komenského. Je to jedna z prvních knih, ve které je kromě textu důležitá i obrazová část.

2.2 PRAOTCOVÉ

Za skutečné základy české ilustrace (a zejména ilustrace pro děti) lze považovat rozsáhlé dílo Mikoláše Aleše, jehož realistická kresba inspirovaná lidovým uměním ovlivnila mnoho dalších ilustrátorů.

Velký rozkvět ilustrace a knižní kultury vůbec nastal zejména v období tzv. fin de siècle. Významný podnět pro vývoj české moderní knihy přišel z Anglie. William Morris, „otec moderního knižtisku“, se zde ve svých dílnách snažil navázat na poctivou rukodělnou práci starých mistrů a prosazoval zásadu, že kniha má stejnou uměleckou hodnotu jako obraz nebo socha.

V Čechách se o obrodu knižní kultury zasloužily zejména: SVU Mánes a jím vydávaný časopis *Volné směry*, dále Knihovna Moderní revue, Spolek českých bibliofilů nebo Nový kult S. K. Neumanna.

Nemalý význam na vývoj ilustrace pro děti přineslo Hnutí za estetickou výchovu dětí, jehož představitelé Otakar Hostinský, F. X. Šalda, Alois Mrštík, Zdenka Braunerová atd. prosazovali zumelečtění tvorby pro děti a oproti dříve dominantní didaktičnosti kladli důraz hlavně na estetické hodnoty. (Literární kritik F. X. Šalda je kromě jiného také autorem programové úvahy *Kniha jako umělecké dílo*, 1905, pronikavá esej, napsaná pro první číslo nového ročníku časopisu *Typografia*, se stala významným mezníkem vývoje a obrody české knižní kultury.)

Byl jeden domeček (1905)

Jednou z nejvýznamnějších osobností, která přispěla k rozvoji české knižní kultury, byl grafik, písař a malíř Vojtěch Preissig (1873-1944). Jím vypravení *Broučci* (1903) Jana Karafiáta patří mezi první moderní české knihy, kde jsou všechny složky, od ilustrací přes záhlaví, viněty, předádku až po obálku, dokonale zpracovány v jednotném stylu. Od svého vzniku vyšli *Broučci* již v mnoha provedeních a úpravách, přesto Preissigova verze zůstává v mnohém nepřekonána a patří stále k nejzdařilejším. (Jiným příkladem velmi povedeného a citlivého provedení jsou také ilustrace Jiřího Trnky.) Kromě *Broučků* je dětským čtenářům věnována také kniha *Byl jeden domeček* (1905), obrázky vyprávěný prostý příběh lidového říkadla. (Preissigovo obrazové album v nedávné době vydalo ve své ediční řadě *Ztracené knihy* nakladatelství Paseka.)

Jako dalšího představitele moderní ilustrace bych vedle Vojtěcha Preissiga zmínila jeho současníka Josefa Weniga (1885-1939), bratra spisovatele Adolfa Weniga. Josef Wenig většinu svých ilustrací vytvořil ke knihám bratra Adolfa (k velice podařeným patří např. *Čertoviny* nebo *České pověsti*) a dále k mnoha titulům pro děti (stejně jako Preissig ilustroval také Karafiátovy *Broučky*). Odborná literatura se o Josefu Wenigovi příliš nerozepisuje, jeho tvorba ale stojí alespoň za připomenutí. Ve Wenigových živých kresbách se podobně jako u Preissiga prolínají ozvuky secesního umění s prvky moderního umění.

2.3 OTCOVÉ - NOVÁ POETIKA V ILUSTRACI PRO DĚTI

V meziválečném období se vynořilo mnoho výrazných ilustrátorských osobností, jako např.: Josef Lada, Karel Svoboda, Josef Čapek, Cyril Bouda, Zdeněk Burian, později Ondřej Sekora, Antonín Pospíšil, František Tichý a koncem třicátých let se ještě přidali mj. Jiří Trnka, Antonín Strnadel a Adolf Zábranský, Kamil Lhoták. Ilustrátoři se ve své tvorbě zaměřovali na specifické problémy ilustrace pro děti, meziválečné období také přineslo odklon od realistické a iluzivní ilustrace, jednotliví autoři začali objevovat možnosti výtvarného náznaku či výtvarné grafické a výrazové zkratky.

2.3.1 JOSEF ČAPEK (1887-1945)

Malíř, grafik, ilustrátor, spisovatel, člen výtvarné skupiny Tvrdošijní, důležitá osoba kulturního života první poloviny dvacátého století, v mnohém renesanční člověk jako jeho bratr Karel Čapek. Svou nepřilíživě rozsáhlou zato však velmi živou ilustrací v mnohém obohatil tvorbu pro děti a rozšířil její možnosti. Čapkovy jednoduché, civilně prosté, často jen černobílé, přesto velmi citlivé a výstižné moderní ilustrace jsou nedílnou součástí autorových knih, jako např. *Povídání o pejskovi a kočičce* (1929), či knížek bratra Karla: *Devatero pohádek* (1932). Na motivy Čapkových půvabných barevných pastelů vytvořil Jan Skácel soubor básní, které vyšly pod titulem *Kam odešly laně* (1985).

Kam odešly laně

2.3.2 JIŘÍ TRNKA (1912-1969)

Jiří Trnka patří mezi nejvýznamnější české ilustrátory a svou ilustrací pro děti v mnohém ovlivnil a předznamenal směřování ilustrace v šedesátých letech.

Trnka začínal jako loutkař a loutkářský rukopis je jasně rozpoznatelný i na jeho ilustrátorské tvorbě. Trnkovy ilustrace lidských postav nejsou kresby lidí, ale spíše baculatých loutek. Pro Trnkovu ilustraci dětských knížek je charakteristický „paňáčkovitý“ styl, ilustrátor si vytváří vlastní svět s vlastními zákonitostmi, kde není potřeba se zamýšlet nad zvláštními proporcemi lidského těla, nad nepoměrnými velikostmi, kdy hrneček je téměř tak veliký jako ten, kdo ho drží.

Broučci (1947)

Svou ilustrátorskou dráhu Jiří Trnka započal výtvarným doprovodem ke knížce Josefa Menzela *Miša Kulička v rodném lese* (1939), která se stala „převratem“ a událostí předvánočního knižního trhu. A čím že tato knížka dětské čtenáře a jejich rodiče tolik překvapila a oslovila? Následná charakteristika se nevztahuje pouze ke knížce *Miša Kulička*, ale prochází celou Trnkovou tvorbou pro děti: ilustrace Jiřího Trnky vynikají svou malebností a citlivostí, ať již hravé nebo magicky snové, s textem tvoří organický celek. Trnka často zlidštuje svět věcí a zvířátek, nezachází ale k násilné nebo infantilní antropomorfizaci, obrací se zejména k dětské obraznosti. Trnkovy ilustrace jsou moderní, kořeny v české ilustrátorské tradici ale nezapírají. Lze v nich objevit „*mánesovskou líbeznost kresebné linie i navrátilovskou chuť barvy a ozývá se zde i alšovská prozaičnost obsahového sdělování, povyšovaného do nejčistší sféry imaginací obohacované poetičností.*“ (Augustin, L.H.: *Jiří Trnka*. s.85)

Dalším příznačným rysem Trnkovy ilustrace (který se prosadil také v ilustraci let šedesátých) je odklon od epičnosti a zaměření spíše na zachycení atmosféry textu: „*Není již celá pravda, že dítě musí dostat epický obrázek, který mu je jasný na první pohled, a nic více. Děti mají schopnost vnímat daleko citlivěji než dospělí, a hlavně jejich cit není svázán žádnými zkušenostmi. Je proto úlohou, aby tyto první zkušenosti byly jak možno hodnotné. Ovzduší a nálada obrázku je dětmi vždy okamžitě cítěna, i když ji nedovedou zařadit nebo vysvětlit.*“ (Stehlíková, Blanka: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. s. 55)

Anička Skřítek a Slaměný Hubert (1958)

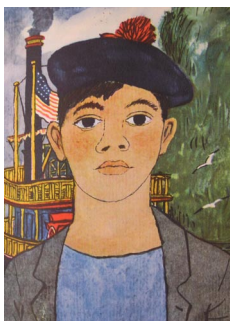
Vrcholem Trnkovy ilustrátorské tvorby se staly ilustrace k pohádkám Hanse Christiana Andersena, které byly v roce 1963 ve Francii vyhlášeny nejkrásnější knihou pro děti a které Andersenova společnost označila za nejhezčí dětskou knihu dvacátého století.

Trnkovy originální a velmi působivé ilustrace jsou i dnes více než padesát let od svého vzniku stále velmi oblíbené a dětskými čtenáři ceněné, což dokazují nové a nové reedice knížek, které doprovodil svými obrázky.

2.3.3 KAMIL LHOTÁK (1912-1990)

Kamil Lhoták původně vystudoval práva, záhy se však přeorientoval na výtvarné umění a u toho už zůstal až do konce života. Jeho tvorba (ať už malířská, grafická či ilustrátorská) byla od začátku výrazně ovlivněna Lhotákovým členstvím ve Skupině 42, jejíž poetika spočívala v zachycení „reality všedního dne“. Malíři i spisovatelé si oblíbili především městskou periferii, její krásu i ošklivost. Městská krajina, její motivy a postavy se staly stěžejním tématem i pro Kamila Lhotáka a jeho tvorba se stala jedním z nejvýraznějších příkladů tzv. civilismu a „nevšední všednosti“ ve výtvarném umění. Jeho ilustrace s jemnou přesností zachycují a propojují moderní dobu a její vynálezy a vymoženosti se starosvětskou romantikou konce 19. století.

Lhoták začínal jako ilustrátor cizích textů, brzy však objevil kouzlo autorských knih, a tak světlo světa spatřily knihy: *Na suchu a ve*

*Dobrodružství
Huckleberryho Finna
(1955)*

vzduchu (1940), *Balon, křídla, vrtule* (1948), *Kolo, motocykl, automobil* (1950), *Z dějin ponorky, torpéda a potápěčích strojů* (1956). Jak již tituly napovídají Lhoták v ilustracích plně uplatnil své oblíbené motivy, tedy všechny možné dopravní prostředky a jiné civilizační vymoženosti, které do svých obrazů, grafik i ilustrací kreslil a maloval nejen s dokumentární přesností a názorností, ale také s velkou lehkostí a citlivostí. Lhoták svými ilustracemi doprovodil více než stovku titulů, často také spolupracoval s ostatními členy Skupiny 42, jako např. Ivanem Blatným nebo Jiřím Kolářem. Svou prostou a přitom bohatou ilustrací obohatil knížky jako *Dobrodružství Huckleberryho Finna* (1955) či *Enšpígl* (1962).

Svou tvůrčí invenci a nápady Kamil Lhoták v mnohém předznamenal a popíchl ilustraci let šedesátých. Jeho obrázky mají několik poloh, dokážou být intimní a lyricky civilní, magicky realistické stejně dobře jako rozmarně hravé a veselé.

2.4 PADESÁTÁ LÉTA

Slibný rozvoj možností dětské ilustrace poněkud zhatilo poválečné období a nástup sociálního (socialistického) realismu. Ilustrace sice představovala o něco volnější oblast než taková malba nebo sochařství, přesto ani ona neunikla dobovým schémátům a estetickým normám. Pod hlavičkou Státního nakladatelství dětské knihy tak koncem let čtyřicátých a hlavně v letech padesátých vyšlo mnoho knih, které mohou posloužit jako odstrašující příklad toho, jak by kniha pro děti vypadat neměla.

V průběhu psaní své diplomové práce a „pídní“ se po zajímavých knihách jsem při prozkoumávání knihoven blízkého příbuzenstva kromě mnoha krásných knížek narazila právě také na několik titulů z tohoto období. Obzvláště děsivé mi přišly tyto knihy: *Borjovi noví přátelé* (1951, I. Grinberg, ilustrace: Vojtěch Cinybulk), *Náš závod* (1951, Jevgenij Švarc, Ilja Frez, ilustrace: Mirko Hanák), *Sloužím vlasti* (1952, Ivan Kožedub, ilustrace: Karel Vaca).

Ilustrace těchto a jim podobných (možná ještě horších) titulů odpovídají dobovému vkusu či lépe řečeno dobovému výtvarnému dogmatu. V mnoha případech jsou to šablonovité ilustrace bez tajemství, bez fantazie.

Naštěstí i v této nelehké době, kdy bylo vše naplánováno a dáno shůry a upřednostňována byla tvorba ideologicky nezávadná, popisná a didaktická, vznikla řada kvalitních knih. K ilustrátorům, kteří dokázali udržet pověst kvalitní české ilustrace na úrovni, patří mj. Kamil Lhoták, Jiří Trnka, Antonín Strnad, Adolf Zábranský.

Borjovi noví přátelé (1951)

2.5 PŘEDZVĚST LET ŠEDESÁTÝCH - STANISLAV KOLÍBAL (1925)

Jméno Stanislava Kolíbal (na rozdíl od jeho kolegů, kteří se také prosadili hlavně v šedesátých letech, jako např. Jiří Šalamoun, Květa Pacovská, Alois Mikulka atd.) je pro valnou většinu dnešních dětí velkou neznámou. Musím se ale přiznat, že ani já, než jsem začala pracovat na své diplomové práci, jsem netušila, že grafik, malíř sochař a autor instalací Stanislav Kolíbal, je také výtečným ilustrátorem. Ačkoliv jeho ilustrátorská tvorba není tak rozsáhlá jako tvorba jiných ilustrátorů, jeho ilustrace sehrály velmi významnou roli pro další směřování tohoto oboru a staly se nemalým inspiračním zdrojem pro mnohé mladší v šedesátých letech začínající ilustrátory.

Na rozdíl od ilustrátorů s jasně rozpoznatelným a téměř neměnným rukopisem je Stanislav Kolíbal výjimečný tím, že pro každé nové téma hledá individuální způsob výtvarného řešení. Nikdy také nesklouzává do ilustrátorské infantilility podceňující možnosti dětského vnímání a chápání.

Mnohostranný výtvarník svou ilustrátorskou dráhu započal velmi originálními a progresivními ilustracemi ke knize *Strom pohádek z celého světa* (1958), o rok později následovaný *Druhým stromem pohádek z celého světa* (pohádky posbírali a uspořádali Jan

Druhý strom pohádek (1959)

Druhý strom pohádek (1959)

Vladislav a Vladislav Stanovský). Po vydání *Stromů pohádek* a výstavě ilustrací těchto knih (na počátku roku 1960) se rozpoutala živá diskuse (zejména na stránkách časopisu *Zlatý Máj*), která se soustředila především na to, do jaké míry si může výtvarník v ilustraci pro děti dovolit experimentovat a hledat nové směry, čemu z nových rysů ilustrace může a nemůže dítě porozumět. A čím že Stanislav Kolíbal

vyvolal takový rozruch? Ilustrace ke *Stromům pohádek* neřeší jako výpravně scénické výjevy, jako tomu bylo doposud zvykem, ale soustředí se na detaily, které umísťuje do výrazně barevných čtvercových a obdélníkových ploch, jenž rozmísťuje po ploše knihy tak, aby konvenovaly s typografickým řešením knihy (jehož je také autorem!). Jeho ilustrace zvýrazňují emocionální stránku pohádek, působí velmi lehce, akčně, živelně, hravě. Využívají možností výtvarného náznaku a usilují o zapojení čtenáře do spoluvytváření.

Jako další příklad jeho originální a novátorské tvorby bych uvedla obrazový doprovod ke

Španělské pohádky (1983)

barevnost. Pro *Pohádky pro obě uši* jsou podobně jako pro *Stromy pohádek* důležité detaily, tentokrát je ale Kolíbal neumísťuje do barevných polí, ale nechává je volně pohybovat v prostoru knihy, často je také zmnožuje nebo komiksově fázuje. Ilustrace ke *Španělským pohádkám* jsou výjimečně na samostatných listech, nezasahují do textu. Jsou to jemné i expresivní pastelkové kresby na barevném podkladě.

knize *O třech bratřích z Kalevaly a kouzelném mlýnku Sampo* (1962). Černobílé, syrově expresivní, grafické ilustrace mnohdy na pomezí abstrakce výstižně dokreslují tajemný příběh dle finských a karelských lidových písní, vyprávěný opět Vladislavem Stanovským. Do třetice bych za léta šedesátá ještě zmínila knihu australských a oceánských pohádek od Vladimíra Reise *Křišťálové sestry* (1966), kterou Stanislav Kolíbal doprovodil velmi svěžími

Křišťálové sestry (1966)

ilustracemi, ve kterých opět pracuje s výtvarným náznakem, střídá plošné barevné obrázky s drobnými, hravě neuspořádanými kresbami a perokresbami. Kolíbal neskývá inspiraci kulturou australských domorodců, posouvá ji ale do osobité ilustrátorské nadsázky. (Kniha byla oceněna v soutěži Nejkrásnější kniha ČSSR za rok 1966)

K jeho dalším originálním výtvarným počínům z pozdějších let patří např. ilustrace k *Pohádkám pro obě uši* (1978) Jana Červenky a *Španělským pohádkám* (1983) Václava Cíbuly. V obou knihách Kolíbal posiluje grafickou stránku a oproti počátku tvorby zjemňuje

3. ILUSTRACE PRO DĚTI V ŠEDESÁTÝCH LETECH

V této kapitole se zaměřím na to, jak se šedesátá léta projevila v oblasti ilustrace pro děti. Jaké se v ní odehrály změny. Které rysy jsou pro ni charakteristické. Jak ji lze rozdělit a kdo se řadí k jejím hlavním představitelům.

Kapitola je zakončena „Okénkem do Evropy“, ve kterém jsem se snažila české ilustrátory doplnit představiteli ilustrace evropské. Při výběru jsem vycházela z mezinárodního prestižního ocenění Ceny Hanse Christiana Andersena, která se tvůrcům dětských knih (ilustrátorům a spisovatelům) udílí jednou za dva roky. Do své práce jsem vybrala několik oceněných ilustrátorů a přiřadila jsem k nim několik dalších zajímavých autorů, které jsem objevila během svých návštěv veřejných knihoven. („Okénko do Evropy“ má své pokračování i v kapitole o současné ilustraci.)

3.1 ZLATÁ LÉTA ŠEDESÁTÁ

Šedesátá léta dvacátého století představují světlý bod v české historii. Polevila přehnaná vázanost na „neomylný“ Sovětský svaz, Čechy (respektive Československo) se více otevřelo Západu a strnulou uniformitu padesátých let nahradil nebývalý kulturní kvas. Společenské ani kulturní proměny se samozřejmě neudály náhle, ze dne na den, probíhaly pozvolna, ale s o to větší zarputilostí. Literatura, film, divadlo, hudba, výtvarné umění, všechny oblasti kultury jako by se po dlouhé době nadechly a načerpaly novou sílu. Ve všech zmíněných oblastech se začaly prosazovat nové osobnosti, které přinesly nové nápady, nová témata, nové přístupy a hlavně chuť objevovat, experimentovat. Jistě ne nadarmo se pro generaci umělců šedesátých let začal používat pojem „nová vlna“. (Toto označení se sice vztahuje především k filmařům, své „nové vlny“ ale měly i divadlo, výtvarné umění, hudba a literatura).

3.2 ILUSTRACE

Stranou kulturních změn nezůstala ani ilustrace, také pro ni léta šedesátá přinesla osvěžující uvolnění. Oproti předchozím normami a předpisy sešněrovaným létům se ilustraci otevřel prostor pro imaginaci, fantazii a experiment. Didaktičnost a epičnost ilustrace ustoupily do pozadí a pro ilustrátory se stalo důležitějším zachytit atmosféru textu, proti výtvarnému přepisu skutečnosti se začala čím dál více uplatňovat výtvarná metafora. Nad ilustrativností převládla výtvarnost (ilustrace se v mnoha případech posunula na hranici abstrakce), nad moralizováním radost ze hry. Velmi oblíbeným žánrem (literárním a brzy na to i výtvarným) se stal nonsens.

Stav ilustrace pro děti v šedesátých letech v jednom z rozhovorů výstižně charakterizoval Adolf Born: „Vznikla obrovská konkurence kvality a díky tomu se úroveň české literatury pro děti vyšplhala hodně vysoko. Každý chtěl ohromit své kolegy a konkurenty tím, co si vymyslí a jak to udělá. Podobně to bylo např. v Polsku, takže česká i polská dětská ilustrace začala být vyhledávána i ve světě.“

3.2.1 ILUSTRACE A DETAIL

Výrazným a často používaným prvkem ilustrace pro děti se v šedesátých letech stalo zaměření na detail a jeho začlenění do typografie knihy. Ukázkou tohoto přístupu se staly ilustrace Stanislava Kolíbalova. V průlomových *Stromech pohádek z celého světa* (1958, 1959) pracuje s konkrétními detaily příběhů, ilustrace neeší jako samostatné celostránkové výjevy, netvoří epický obrazový doprovod, ale zajímá se spíše o emocionální stránku pohádek. Jiným příkladem zájmu o detail je tvorba Květy Pacovské, ta ve svých ilustracích často pracuje se zmnožením určitého prvku, který ale na rozdíl od Kolíbalova živelného a „chaotického“ přístupu vyrovnává s geometrickou přesností. Soustředěnost na detail se dále také objevuje v lyrických ilustracích Evy Bednářové nebo v ilustracích Dagmar Berkové.

Druhý strom pohádek (1959)

3.2.2 ŽÁNROVÁ DIFERENCIACE

Na místo „všestranných“ ilustrátorů předchozích období nastoupila tzv. „nová vlna“ mladých ilustrátorů, kteří si začali vybírat knihy jim blízké a specializovat se na jednotlivé autory a žánry.

3.2.3 ILUSTRACE A EXOTICKÉ DÁLKY

Ke knihám s pravděpodobně nejrozsáhlejší ilustrátorskou tradicí patří knihy pohádek. Na pohádkách sesbíraných a převyprávěných Boženou Němcovou či Karlem Jaromírem Erbenem svou výtvarnou invenci uplatnilo již mnoho ilustrátorů. V období let šedesátých ale ilustrátoři svou pozornost zaměřili více než na pohádky lidové spíše na pohádky umělé a především na pohádky mimoevropské. Pohádky či mýty a legendy vzdálených zemí jim umožnily vyzkoušet si nové výtvarné postupy, a tak vznikla řada osobitých ilustrací volně inspirovaných kulturou rozmanitých národů. K nejzdařilejším patří např. velmi křehké a citlivě provedené ilustrace Evy Bednářové k pohádkám čínským a tibetským, dále nápadité a uvolněné ilustrace Stanislava Kolíbala ke knize oceánských pohádek *Křišťálové sestry* (1966). O něco později se přidal se svou jemnou grafikou Jaroslav Šerých, který vytvořil ilustrace (stejně jako Eva Bednářová) k pohádkám vzdálených východních kultur. K výtvarníkům zajímavým se o mimoevropskou kulturu bych ještě zařadila Zdeňka Sklenáře, který po návratu z cesty do Číny svými ilustracemi inspirovanými starou čínskou kulturou a zejména kaligrafií doprovodil několik titulů (např. *Zpěvy staré Číny*, 1964).

Zájem o exotické dálky můžeme považovat za jeden ze společných rysů ilustrace současné a ilustrace let šedesátých. Na mýty, legendy a pohádky nejrozličnějších národů se zřejmě nejvíce zaměřuje jedna z edic nakladatelství Argo. Od roku 1996 vyšlo v této edici již mnoho velmi zdařile ilustrovaných a graficky upravených knih, jako např.: *O muži, který šel za sluncem* (1996, mýty a legendy severoamerických Indiánů, ilustrace: Štěpán Dančo), *Děti Duhového hada* (2000, mýty, legendy a vyprávění Austrálců, ilustrace: Radoslav Valeš), *Grónské mýty a pověsti* (2007, ilustrace: Martin Velíšek), *Ateš Periša – ohnivý muž* (2006, legendy, pohádky a humorky z Bosny a Hercegoviny, ilustrace Ján Petrovič) atd. Výtvarníci spolupracující s nakladatelstvím Argo se stejně jako Stanislav Kolíbal či Eva Bednářová nepokoušejí o pouhou nápodobu výtvarného vyjadřování daného národa, ale vytvářejí osobité ilustrátorské adaptace.

V tradici mimoevropských pohádek dále pokračuje např. nakladatelství Brio, které zavedlo edici, v níž zatím vydalo *Čínské pohádky* (2007, ilustrované Renátou Fučíkovou a graficky upravené Clarou Istlerovou) a *Africké pohádky* (ilustrované Milošem Koptákem, Zlatá stuha 2006).

3.3 AUTORSKÁ KNIHA

Sousloví autorská kniha může mít více významů, více definic. Budeme-li se dívat z knihařského úhlu pohledu, pod pojmem autorská kniha uvidíme hlavně způsob vázání a práci s materiálem. Já se ale zaměřím na autorské knihy – tzv. bilderbuchy, které si v šedesátých letech získaly značnou oblibu, a tato obliba trvá dodnes. Podstatou bilderbuchu je to, že autorem textu a ilustrace (případně i typografie a dalších komponentů knihy) je jeden člověk. Mezi nejplodnější „bilderbuchisty“ šedesátých let patřili Daisy Mrázková a Alois Mikulka. Osobnosti dvou výtvarných protipólů, Daisy Mrázková představitelka malířského lyricky něžného a intimního proudu na straně jedné a Alois Mikulka autor „zlobivých“, živelných knížek inspirovaných dětskou kresbou a smýšlením na straně druhé. Autorské knihy ze šedesátých let rozšířil ještě např. Jiří Trnka, který roku 1962 vydal svou humorně poetickou *Zahradu*.

3.4 LYRICKÝ A HUMORNÝ PROUD

Ačkoliv je pro ilustraci let šedesátých charakteristická především značná rozmanitost a bohatost výtvarných nápadů, z celkového hlediska je možné ji rozdělit do dvou zobecňujících proudů, a to proudu lyrického a proudu humorného. Ilustraci lyrickou – jemnou, imaginativní, metaforickou svou tvorbou v mnohém předznamenal již v padesátých letech Jiří Trnka a do dalších poloh, ať už malířských či grafických, ji rozvedly zejména Daisy Mrázková a Eva Bednářová. Proud humorné ilustrace v různých variacích zaštiťují ilustrátoři jako: Květa Pacovská, Zdeněk Seydl, Jiří Šalamoun či Adolf Born.

3.4.1 HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ LYRICKÉHO PROUDU

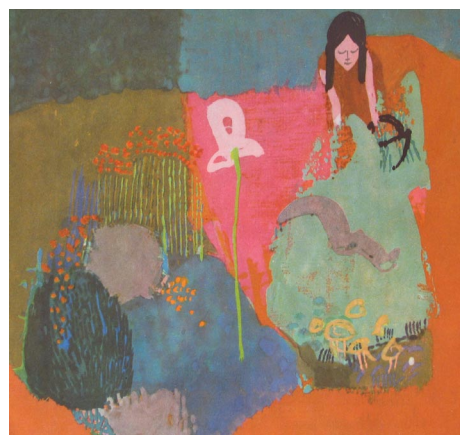
3.4.1.1 DAISY MRÁZKOVÁ (1923)

Patří zřejmě k nejvýraznějším osobnostem lyrického proudu ilustrace, uznání a úspěch si vysloužila zejména svými křehkými autorskými knihami. V letech 1943-1944 studovala na Uměleckoprůmyslové škole v Praze u profesora Strnadela. Kromě ilustrace se zabývá také volnou malbou a kresleným filmem. Její autorské knihy (určené hlavně menším dětem) se již od prvotiny (*Neplač, muchomůrko*, 1965) vymezují značnou vyzrálostí a vytříbeným osobitým stylem. Daisy Mrázková je výjimečná tím, že není pouze píšící ilustrátorkou, její výtvarná i literární tvorba stojí na stejné výši a literární složka by obstála i bez obrazového doprovodu (na rozdíl od autorských knih některých jiných autorů).

Křehkost, lyrická atmosféra, laskavost, poetičnost a přemýšlivost, to jsou rysy charakteristické jak pro stránku výtvarnou, tak literární.

Ilustrace většiny knih jsou velmi malířské, někdy více lyrické a jemné, jindy laděné spíš expresivně, kompozice z velkých barevných ploch často směřuje k metaforické abstrakci. Kombinace jasných a tlumených barev a realistického detailu působí velice harmonicky.

V roce 2005 byla Daisy Mrázková vyznamenána Zlatou stuhou za celoživotní dílo. A že je její ilustrátorská a literární tvorba stále živá a i pro dnešní čtenáře přitažlivá dokazuje reedice knížky *Můj medvěd Flóra*, kterou roku 2008 vydalo nakladatelství Baobab.

Neplač, muchomůrko (1965)

3.4.1.2 EVA BEDNÁŘOVÁ (1937)

„Ilustrace pro děti otvírají před umělcem široké možnosti fantazie, ale současně ho vážou určitou služebností. Úkol ilustrovat dětskou knihu vede umělce k tomu, aby hledal nové pohledy na skutečnost, aby pracoval s výtvarnou zkratkou a nadsázkou úměrnou věku dítěte a jeho potřebám.“

Čínské lidové pohádky (1969)

V letech 1957-1963 studovala na Uměleckoprůmyslové škole v Praze u profesora Strnadela. Stejně jako u Daisy Mrázkové jsou poznávacím znamením ilustrací Evy Bednářové jemnost, křehkost a poetičnost. To co obě ilustrátorky však odlišuje je technika, zatímco Daisy Mrázková své ilustrace maluje, Eva Bednářová je především grafička. Největšího úspěchu se dočkaly její niterně melancholické ilustrace *Čínských lidových pohádek* (1969). Na čínských pohádkách ji podle vlastních slov přitahovala hlavně jejich dramatická baladičnost prolutá nostalgickým smutkem. Ilustrace ke knize Bednářová nezaložila na paralele starých čínských akvarelů, jak bývalo zvykem, ale zvolila si vlastní osobitou interpretaci, která však s poetikou čínských pohádek také velmi dobře konvenuje. Jemnou barevnou harmonii obohacuje naivními drobnokresbami. Pro její ilustrátorskou tvorbu se staly důležité prvky jako: detail, symbol, obrazná metafora a opakující se motivy (lidská tvář, ruce, květiny). Kromě dětských knížek ilustrovala také knihy pro dospělé, s její melancholickou ilustrací souzněly zejména tragicky laděné lyrické romány, např. *Viktorie* (1968) Knuta Hamsuna nebo *Petr a Lucie* (1975) Romaina Rollanda.

3.4.1.3 OTA JANEČEK (1919-1996)

V letech 1941-1942 studoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, ilustrování dětských knih se začal věnovat již v první polovině padesátých let a už svými prvními knížkami inklinoval k lyrickému proudu ilustrace, který se plně rozvinul v letech šedesátých. Ota Janeček byl jedním z prvních ilustrátorů, kteří ve svých ilustracích začali směřovat od převládající dějové scény k náznaku, metafoře a zachycení atmosféry. Ve

svých ilustracích objevuje poetiku prostých detailů, pracuje jak s obrysovou linkou, tak s jemnou barevností. Svůj lyrický ilustrátorský styl nejvíce uplatnil v poezii pro děti a pohádkách (např. v básnické sbírce Františka Halase *Dětem*, 1954, pohádkách Oscara Wilda *Šťastný princ* (1968) nebo básničkách Ladislava Dvořáka *Kam chodí sluníčko spát* (1963).

3.4.2 HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ HUMORNÉHO PROUDU

„Hořká komika, přízračnost, absurdnost, groteskní nadsázka – a na dně toho všeho hluboká lidskost – to jsou pojmy, jež bychom mohli vztáhnout na leckterý projev českého uměleckého ducha“ (Petr Poš: *Český animovaný film 1934-1994*, s. 5)

3.4.2.1 KVĚTA PACOVSKÁ (1928)

Svět pohádek bratří Grimmů (1984)

„Barva je velice důležitá svým emocionálním sdělením. Jsem pro čistou jednoduchou formu a barvu, barevné hýření nevylučuji, je-li dáno barevným cítěním a kulturou a může být i nesmírně krásné. V umění, v životě a také v módě. Kontrast a harmonie jsou principy, kterými se řídím.“

Knihy-objekty

V letech 1947-1952 studovala na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Kromě ilustrace se zabývá také animovaným filmem a volnou grafikou, grafičnost se také stala jedním z charakteristických rysů její ilustrace. Precizní styl Květy Pacovské se vyznačuje jasnou linkou, veselou barvou a geometrickou hravostí, často pracuje s detailem, jehož význam posiluje množováním. Některé ilustrace mají svou formou blízko k výtvarnému znaku. Plošností a lapidární zkratkovitostí se ilustrace Květy Pacovské v mnohém blíží osobitému ilustrátorskému stylu Josefa Lady, který na počátku dvacátého století oprostil ilustraci od secesní dekorativnosti a drobnopisnosti. Na rozdíl od Ladových obrázků, které jsou zpravidla komponované jako celek a uzavřené do čtverce, Květa Pacovská ale svým ilustracím dopřává větší volnost, více pracuje s možnostmi typografie (o kterou se ve většině knih ilustrovaných Květou Pacovskou stará její manžel Milan Grygar). Svými optimistickými, veselými (někdy až groteskními) ilustracemi doprovodila celou řadu titulů, např. *Pohádky z bramborových řádků* (1965), *Ostrůvek zelená bota* (1974), *Malovaná říkadla* (1982), svou autorskou verzi pohádek bratří Grimmů (1984).

Když roku 2001 obdržela prestižní cenu Vladimíra Boudníka, porota v jejím díle vyzdvihla zejména „osobitý, bohatě rozrůzněný a stále se vyvíjející slovník výtvarných forem“.

Květa Pacovská je jednou z mála osobností, která tvůrčího ducha progresivních šedesátých let přenáší do současnosti (a posouvá ho dále!). V dnešní době je totiž Květa Pacovská známá především díky svým autorským experimentálním knihám, knihám-objektům, které pracují s prostorem a jejich cílem je rozvíjet dětskou hravost a fantazii. Květa Pacovská svou tvorbu z poslední doby charakterizuje jako pokus otevřít možnost čtení knihy všemi pěti smysly.

Je držitelkou řady významných ocenění, mj. Ceny Hanse Christiana Andersena za celoživotní dílo (1992), Ceny za nejkrásnější knihu světa (1992, za knihu *Papier Paradise*, jež je poctou Kurtu Schwittersovi) nebo Gutenbergovy ceny za novátorský čin v oblasti krásné knihy (1997).

3.4.2.2 JIŘÍ ŠALAMOUN (1935)

Grafik, ilustrátor, tvůrce kreslených filmů, autor filmových plakátů, svérázný typograf, básník – Jiří Šalamoun zkrátka patří k velmi všestranným a čínorodým výtvarníkům. Vystudoval pražskou AVU a poté ještě strávil dva roky na Vysoké škole grafiky a knižního umění v Lipsku.

Jiří Šalamoun je zřejmě nejvýraznější osobností humorného proudu ilustrace, je tvůrcem pravé ilustrátorské grotesky. Škála jeho výtvarného humoru zahrnuje jak humor dryáčnický a černý, dále humor parodický, ironický, nevyhýbá se ale ani humoru jemnějšímu, laskavému, jak tomu dokazuje např. v knize o dobráckém

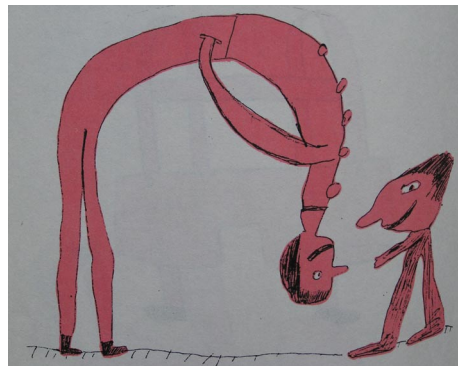
Maxipes Fík (1981)

přerostlém psu (Maxipes Fík, 1981).

Ilustraci Jiří Šalamoun chápe jako další možný způsob vyprávění příběhu, proto není divu, že základními principy jeho ilustrací jsou dějovost a akčnost, často K dalším znakům, které procházejí celou jeho tvorbou, patří fantasknost, vizuální nonsens, hravost, umění zkratky. Jeho hlavním výrazovým prostředkem je živelná bezprostřední kresba, jejíž kořeny sahají až k německému expresionismu a hlavně k „pokleslému“ umění lidových kramářských písní (které také velmi výstižně ilustroval), jarmarečním obrázkům a kalendářovým kresbám.

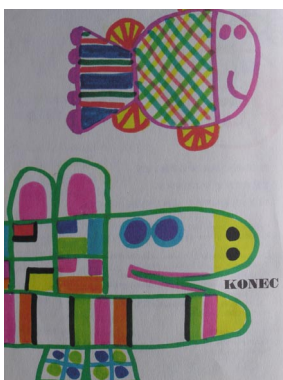
Pro Šalamounovu tvorbu je také velmi charakteristická práce s písmem, jeho ilustrace často doprovázejí nejrozličnější autorská písma: „černobílá architektura svislého a vodorovného, tmavého a světlého, váhy a lehkosti, hravosti i strohosti nebo vážnosti“ – tak Šalamoun charakterizuje písmo v úvodním slovu katalogu vydaném ku příležitosti výstavy shrnující jeho dlouholetou a mnohovrstevnou ilustrátorskou tvorbu.

Jiří Šalamoun kromě vlastní tvorby také dlouhá léta působil jako pedagog a vedoucí ateliéru ilustrace a grafiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze a vliv jeho živelného rukopisu je znát v tvorbě mnohých ilustrátorů vzešlých z tohoto ateliéru.

Hlemýžď čilišnek (1983)

3.4.2.3 ZDENĚK SEYDL (1916 – 1978)

Třesky plesky (1972)

Dětské ilustraci se nevěnoval tak soustavně a často jako výše zmínění ilustrátoři, jeho dynamický a svérázný výtvarný rukopis je ale natolik suverénní a nezaměnitelný, že ho nelze opominout. Dětskou knihou se Zdeněk Seydl začal zabývat po roce 1945 a už jeho rané ilustrace oživily knižní kulturu a ilustraci pro děti svou sympatickou temperamentností a bezprostředností. Seydlovy (převážně fixové) ilustrace se vyznačují svěží barevností, hravostí a výtvarnou robustností, setkává se v nich barokní zdobnost s moderní střízlivostí, ornament a umění zkratky. V pozdějších letech se Seydlův rukopis trochu uvolnil a zjednodušil, záliba v živelné ornamentálnosti mu však zůstala. Záliba v ornamentu působí v Seydlových ilustracích někdy až přehnaně, většina takto ilustrovaných knížek je ale určena nejmenším čtenářům, kterým je takováto lapidární dekorativnost poměrně blízká.

3.4.3 DALŠÍ PŘEDSTAVITELÉ HUMORNÉHO PROUDU

3.4.3.1 ADOLF BORN (1930)

Adolf Born je mimořádně plodný a aktivní ilustrátor. Jeho humoristické ilustrace mají jasně rozpoznatelný rukopis, který autor „piluje“ již desítky let. Bornovské ilustrace doprovázejí tolik titulů, že je těžko spočítat. Musím se přiznat, že Adolf Born nepatří mezi mé nejoblíbenější ilustrátory, jeho karikatury a ilustrátorské grotesky mi připadají trochu obehnané a bez překvapení. Co ho však (alespoň v mých očích) „rehabilituje“ a čím se řadí k progresivním ilustrátorům šedesátých let, je jeho raná tvorba. Ještě „nebornovské“ ilustrace jsou mnohdy zajímavější a přitažlivější nežli ilustrátorova pozdější tvorba. K těmto objevným a působivým ilustracím bych zařadila např. Bornův obrazový doprovod ke knize J. O. Curwooda *Král šedých medvědů* (1967). Jednoduché, černo-bílo-okrové ilustrace s expresivním nádechem krásně umocňují dobrodružný příběh z prostředí severoamerické přírody. Dále pak ilustrace ke knize J. D. Salingeru *Kdo chytá v žitě* (1968). Opět jednoduché, ale emotivně velmi silné ilustrace. Náznakové kresby tuší mnohdy dokážou o knize vypovědět více než-li do detailu prokreslené stylizované ilustrace z let pozdějších.

Kdo chytá v žitě (1968)

3.4.3.2 ALOIS MIKULKA (1933)

V letech 1952-1958 vystudoval na Vysoké škole výtvarných umění v Bratislavě. Vedle Daisy Mrázkové představuje dalšího velmi plodného tvůrce autorských knih, ovšem zcela opačného pólu. To, co Daisy Mrázková sděluje prostřednictvím jemných a intimních malířských ilustrací, Alois Mikulka vyjadřuje jasnou linkou a stylizovanou kresbou inspirovanou poetikou dětské kresby.

Všelijaká koutátka (1963)

Alois Mikulka napsal a ilustroval přes třicet titulů a zhruba stejný počet knih jiných autorů doprovodil svými ilustracemi. Pro Mikulkovy knihy z počátku tvorby je příznačná velká hravost, neučesanost a nespoutanost až sympatická drzost, v pozdějších letech však jako by tyto vlastnosti Mikulkových ilustrací zpohodlněly v určitý stereotyp a ilustrátorské kliše. Lapidární, ale výstižnou ilustraci (hlavně jednobarevné linoryty) nahradila obrysová linka pestrá barevností. Knihy staršího data se obracejí hlavně na čtenáře mladšího věku, Mikulka se v nich realizuje jako spontánní ilustrátor, vypravěč nebo básník. Do textu i obrazu zapojuje absurdní humor, groteskní nonsens, bláznivé asociace. K jeho zřejmě nejpodařenějším dílům patří tři rané knihy z první poloviny šedesátých let: *Aby se děti divily* (1961), *Všelijaká koutátka* (1963) a *O zvířátkách a divných věcech* (1965). V pozdějších letech se Mikulka přeorientoval na staršího čtenáře a jeho rozverně texty a ilustrace ztratily svou originalitu a působivost.

3.4.3.3 JAN SCHMIDT (1936)

Jan Schmidt je sice především divadelní režisér a výtvarník (autor mnoha divadelních plakátů), má však na svědomí jeden ilustrátorský počín, pro který bych ho v této kapitole ráda zmínila. Tím počinem je kniha *Tajný lodní deník* (1966), kterou Schmidt vytvořil s autorem textu Ladislavem Dvorským. Kniha stylizovaná do autentického námořního deníku party dětí mě při objevení v knihovně zcela nadchla. Deník obsahuje všechny správné náležitosti: vlepované obrázky, drobné kresbičky, náčrty, studie, velké barevné ilustrace, mapy, rukopisně psané pasáže, ani tajná abeceda a několik inkoustových kaněk nechybí. Zkrátka je to kniha velmi dobrodružná, hravá a i přes stylizovanost dětské kresby a rukopisu a celkovou „neupravenost“ výtvarně velmi zdatná, nápaditá a hlavně vtipná.

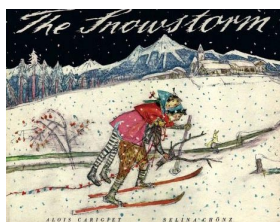

Tajný lodní deník (1966)

3.5 OKÉNKO DO EVROPY

Jak již název této podkapitoly napovídá, nejedná se o žádnou obsáhlou studii, jejímž cílem by bylo postihnout vývoj evropské ilustrace. Snahou „Okénka“ je pouze připomenout, že česká ilustrace není sama na světě a že čeští progresivní ilustrátoři mají své evropské soupeřníky.

3.5.1 ALOIS CARIGIET (1902-1985)

The Snowstorm (1976)

Švýcarský ilustrátor a první držitel ceny Hanse Christiana Andersena (za rok 1966), ve své rodné zemi patřil k velmi slavným a uznávaným výtvarníkům, jeho věhlas by se dal přirovnat např. k oblíbě Jiřího Trnky nebo Josefa Lady v Čechách. Carigiet vystudoval výtvarnou školu, zabýval se také designem a grafikou. Známým a uznávaným ilustrátorem se stal díky autorce dětských knížek Selně Chönz, jejíž knížka Schellen-Ursli (1945) se stala Carigietovým prvním ilustrátorským počinem. Značnou oblibu si jeho ilustrace získaly zejména v Japonsku a v Americe.

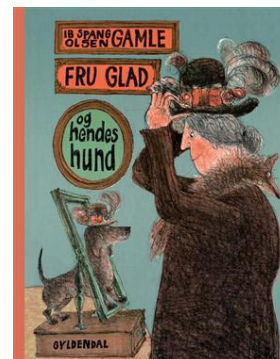
3.5.2 IB SPANG OLSEN (1921)

Dánský ilustrátor, vystudoval výtvarnou školu a jeho výtvarný zájem zahrnuje široké pole působnosti, kromě ilustrací se zabývá např. navrhováním plakátů, poštovních známek či medailí, dále také litografií a keramikou.

Původním povoláním je Ib Spang Olsen učitel a jeho vztah k dětem se naplno projevil prostřednictvím početných ilustrací ke knihám pro dětské čtenáře. Olsen často spolupracoval s uznávaným autorem dětské

poezie Halfdanem Rasmussenem, mnoho ilustrací také vytvořil k dánské lidové poezii či pohádkám Hanse Christiana Andersena. Několik knih také sám napsal. Ilustrování knih pro děti se Spang Olsen začal věnovat koncem čtyřicátých let a oproti ostatním tehdy působícím ilustrátorům se lišil tím, že vždy (ať už ve svých textech nebo obrázcích) kladl důraz na imaginativní interpretaci reality (pro svou příliš odpoutanou fantazii byl také někdy kritizován). V roce 1972 získal cenu Hanse Christiana Andersena a svou tvorbou i přístupem ovlivnil celou řadu mladších ilustrátorů.

Do širšího povědomí se dostal také díky pořadům pro dánskou televizi, ve kterých se zaměřoval na rozvoj výtvarného cítění dětí. Proslulým se stal jeho vynález „tekutá čára“, kdy používal techniku kreslení přímo na obrazovku.

Gamle fru Glad (1974)

3.5.3 QUENTIN BLAKE (1932)

Britský ilustrátor, vystudoval výtvarnou školu a již od počátku své výtvarné dráhy se zabýval ilustrací, ilustraci také přes dvacet let vyučoval na Královské akademii výtvarných umění (Royal College of Art). Svými ilustracemi doprovodil mnoho klasických knížek pro děti a zřejmě největšího úspěchu se dočkaly jeho obrázky, které vytvořil ke knihám známého spisovatele Roalda Dahla. Ve svých ilustracích rád zdůrazňuje vtipné aspekty lidského chování, nevyhledává ale humor za každou cenu, jeho obrázky jsou známé spíše svým jemným humorem.

Za svou tvorbu získal mnoho ocenění, kromě nejvyššího ocenění ceny Hanse Christiana Andersena (2002) např. mezinárodní cenu udílenou v Bologni, dále pak The Kate Greenaway Medal, The Emil/Kurt Maschler Award. Ve Velké Británii je Quentin Blake velmi slavný a uznávaný. Kromě vlastní tvorby inicioval také založení centra The House of Illustration, které sdružuje britské ilustrátory a prezentuje jejich tvorbu pro širší veřejnost.

3.5.4 JOHN BURNINGHAM (1936)

Velmi plodný britský ilustrátor činný již od šedesátých let, tvůrce mnoha autorských knih. Jeho ilustrátorský styl by se dal přirovnat k jemným, malířským ilustracím Daisy Mrázkové. Také Burningham ve svých

Simp (1966)

knihách kombinuje lyrické malířsky pojaté ilustrace (mnohdy na hranici abstrakce) s drobnými perokresbami, např. v poetické knize o ošklivém pejskovi, kterého nikdo nechce a který nakonec najde svůj nový domov a dobré přátele v cirkusovém prostředí (*Simp*, 1966). Burningham o sobě říká, že je „výtvarník-minimalista“, v jeho ilustraci se tento jeho minimalismus projevuje hlavně tím, že knihy svými obrázky nezahlučuje, obrazový doprovod tvoří vyvážený protipól textu.

V poslední době jeho jemný styl více podléhá tendencím současné britské ilustrace, a to odklonu od lyričnosti, náznaků a abstraktní nejednoznačnosti směrem ke křiklavé a výrazné (někdy až skoro agresivní) počítačové ilustraci (např. kniha *Husherbye*, 2001).

4. SOUČASNÁ ILUSTRACE PRO DĚTI (...A DOSPĚLÉ)

V současné době vychází veliké množství knih a není nijak snadné se v této záplavě zorientovat. Také ilustraci se věnuje poměrně značný počet výtvarníků. V této kapitole bych chtěla představit ty ilustrátory, kteří reprezentují současnou výtvarně náročnou a moderní ilustraci. V medailonech jednotlivých ilustrátorů se zaměřím na charakteristické rysy jejich tvorby, konkrétní díla a také na inspirační zdroje. Pokusím se zjistit, zda se v jejich tvorbě vyskytují ozvuky progresivní ilustrace let šedesátých, případně jiných období. Ilustrátoři (a ilustrátorky) jsou řazeni od nejdéle působících, zavedených a uznávaných výtvarníků (v Čechách i jinde ve světě) po ilustrátory mladší, slibné, překvapující.

V druhé části kapitoly se zaměřím na vybraná nakladatelství, která se snaží udržovat tradici výtvarně náročné a kvalitní české ilustrace, a dále na několik ocenění udělovaných za ilustraci, která stav tohoto oboru reflektují.

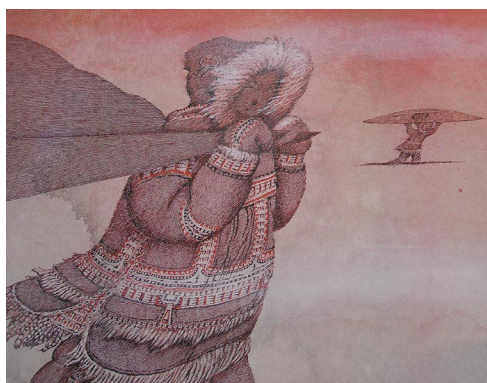
4.1 HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ

Nežli se dostanu k ilustrátorům současným, je třeba podotknout, že někteří ilustrátoři, kterými jsem se zabývala v předchozí kapitole, jsou činní dodnes a ilustraci se stále věnují. Jsou to např. Květa Pacovská, Jiří Šalamoun, Adolf Born. Zdůraznit bych chtěla zejména Květu Pacovskou, která svými současnými autorskými knihami stále udržuje živý odkaz na progresivnost a experimentální povahu let šedesátých.

4.1.1 PETR SÍS (1949)

Snad mohu Petra Sise, rodáka z Brna, počítat mezi české ilustrátory, ačkoliv již od roku 1984 žije v New Yorku. Mezinárodně uznávaným a oceňovaným autorem se stal zejména díky svým výpravným autorským knihám, kterých napsal a nakreslil již přes dvacet. Kromě ilustrace se věnuje také grafice a animovanému filmu (za krátký film *Hlavy* získal roku 1980 Zlatého medvěda v Berlíně).

Ačkoliv Petr Sís nepatří k ilustrátorům-experimentátorům, jejichž výtvarný rukopis se proměňuje s každou novou knihou, jeho knihy jsou přesto pokaždé fascinující, něčím překvapivé a nové. Ohromují svou

Eskymo Welzl (1995)

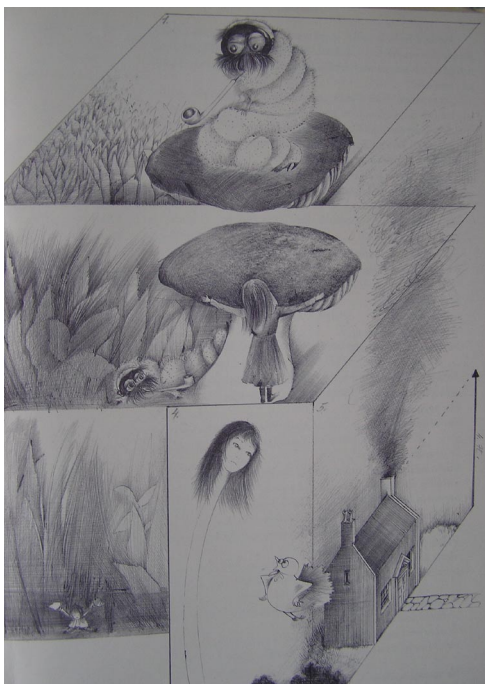
výtvarnou výpravností, promyšleností a propracovaností do nepatrných detailů. Jsou to knihy nejen krásné, ale také chytré, za každou vytvořenou stránkou se skrývají hodiny příprav a studií daného tématu. Jsou to knihy, které se dají prohlížet a pročítat opakovaně, protože snad pokaždé lze objevit nějaký nový doposud nepovšimnutý detail, drobnost. Petr Sís (podobně jako např. Jiří Šalamoun) patří k ilustrátorům, kteří mají svůj konstantní styl, který si ale drží vysokou úroveň a nevykrádá sám sebe.

Pro Sísův výtvarný styl je typická lavírovaná jemná a detailní perokresba, kombinování ručně psaného písma (vytváří dojem autentičnosti) s tištěným a v téměř každé knize se opakující motiv bludiště – labyrintu.

Co se týče námětů, Petr Sís se ve svých autorských knihách zaměřuje především na významné osobnosti historie, a vytvořil tak již celou řadu výtvarných „životopisů“, v české verzi vyšly např.: *Hvězdný posel* (1996), *Charles Darwin - Strom života*, *Podivuhodný příběh Eskymo Welzla* (1995). Druhou rovinu Sísovy tvorby tvoří knihy intimnější, inspirované rodinou, rodnou zemí a vzpomínkami, jsou to např.: *Tři zlaté klíče* (1995), *Tibet - Tajemství červené krabičky* (2005) nebo zatím poslední kniha *Zed' - Jak jsem vyrůstal za železnou oponou* (2007), ve které Sís prostřednictvím autentických obrazových deníků, kreseb a komiksových pasáží dětským čtenářům přibližuje nelehké období let 1948-1989. Za *Zed'* Petr Sís získal již mnoho prestižních ocenění udělovaných za nejvýznamnější knižní počiny pro děti, mj. Caldecottovu medaili a Sibertovu medaili (uděluje americká asociace knihovníků ALA), Zlatou medaili „Ragazzi Award“ na mezinárodním veletrhu dětských knih v Bologni a dále ocenění Nejlépe ilustrovaná kniha roku (New York Times).

4.1.2 MARKÉTA PRACHATICKÁ (1953)

Markéta Prachatická patří mezi zajímavé a výjimečné osobnosti české ilustrace, a to z několika důvodů: za prvé: podobně jako Jan Zrzavý nebo Josef Lada neprošla žádnou výtvarnou školou a výtvarnému

Alenka v kraji divů (1988)

vzdělaní se „vyučila“ u svého otce Stanislava Kolíbala a za druhé: z vlastního podnětu začala pracovat na ilustračních cyklech ke klasickým literárním textům (jako např. k Nezvalově knize *Věci, květiny, zvířátka a lidé pro děti*, k Andersenovým pohádkám nebo k Carrolově *Alence v kraji divů a za zrcadlem*). Právě za nevšední ilustrace k *Alence* získala několik významných ocenění, mj. Premio Grafico v Boloni za rok 1984. Cyklus tvoří třicet velkoformátových černobílých propiskových ilustrací, jemně šrafované sofisticky kresby velmi dobře korespondují s Carrolovým fantazijským nonsensovým textem. Téměř komiksově rozčleněné lehce surrealistické ilustrace propojují realistické prvky s magickými snovými.

Touto imaginativní, snově křehkou ilustrací doprovodila Prachatická řadu dalších knih, mezi nimiž nechyběly další nonsensové a jim blízké tituly, jako např. *Písničky bez muziky* (1988) od Emanuela Frynty, Francouzské pohádky (1990) od Charlese Perraulta, *Jakub a obří broskev* (1993) od Roalda Dahla nebo *Tlachapoud-Jabberwocky* (2001) opět od Lewise Carrola.

V poslední době ilustrovala např. *Křesadlo a jiné pohádky* (2006) pro nakladatelství Brio nebo knihu talentované spisovatelky Ivy

Procházkové *Myši patří do nebe* (2006).

Tvorba Markéty Prachatické je důkazem toho, že ilustrace pro děti nemusí nutně hýřit barvami a veselím, že je možné ji směřovat i do složitějších spíše intelektuálních poloh.

Uznání se tato ilustrátorka samoučka dočkala nejen v Čechách, ale také v Anglii, kde dlouhodobě spolupracuje v nakladatelstvích Viking Kestrel a Faber and Faber.

V letech 1991–1993 působila jako asistentka v ateliéru grafiky doc. Dalibora Chatrného.

4.1.3 FRANTIŠEK SKÁLA (1956)

„Děti se mohou určitých ilustrací bát a naopak se jim líbí ilustrace, které nejsou vůbec určeny dětem.“

„V ilustraci je obrovská zodpovědnost – co vůbec ilustrovat a jakým způsobem.“

„Dětsví je studna, ze které člověk pije celý život.“

Kromě toho, že je výtvarníkem je také příležitostným hercem, hudebníkem či zpěvákem. Opomeneme-li Skálovy hudebně herecké performance a zaměříme-li se na jeho výtvarnou činnost, nelze si nevšimnout, že i v této oblasti se jedná o velice činorodého a mnohotvárného umělce.

František Skála sice vystudoval televizní a filmovou grafiku na VŠUP, více než filmu se ale brzy začal věnovat knižní ilustraci (navázal tak na rodinnou tradici, ilustrátorem byl i Skálův otec František Skála st. a výtvarnému umění se věnuje též Skálův syn).

O dobré a zlé moci (2000)

Vrátím-li se k ilustraci let šedesátých a jejímu rozdělení na proud lyrický a humorný, řekla bych, že František Skála je v určité míře pokračovatelem obou poloh. Jeho ilustrace dovedou být, jak jemně lyrické a metaforicky poetické, tak rošťácky humorné. Svou precizní pečlivostí a poctivým řemeslným přístupem ale ještě více odkazuje k tradici krásné knihy na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Jako příklad knihy, která je ukázkou návaznosti na tuto tradici, bych uvedla titul od Karla Šiktance *O dobré a zlé moci* (2000). V této pohádkové knize, pro kterou František Skála vytvořil cyklus celostránkových jemných, magických snových ilustrací vsazených do dekorativně pojatého rámečku, několik drobnějších obrázků umístěných do textu a pro každou z kapitol také speciálně vypravenou iniciálu, se setkává nadhled moderní ilustrace s výpravností a úpravou knih z přelomu století.

K dalším Skálovým zajímavým ilustrátorským dílům patří autorská kniha

Skutečný příběh Cílka a Lídy (2007)

či lépe řečeno autorský komiks, napínavý příběh plný tajemství nazvaný *Velké putování Vlase a Brady* (poprvé 1987). Útlá knížka o přátelství a záchraně jednoho městečka se stala velkým pojmem a pod Skálovým výtvarným vedením byla dokonce převedena také do divadelní podoby (atmosféra knížky se ale podle mého názoru v příliš opulentním představení poněkud ztratila).

V současné době se Skála k žánru komiksu vrátil fotografickým komiksem *Skutečný příběh Cílka a Lídy* (2007). Příběh postaviček vytvořených z mořských řas odehrávající se v lese navazuje na Skálový předchozí fotografické práce - miniinstalace, zmenšené prostory a zvláštní prostředí, ve kterých měřítko určuje přítomná

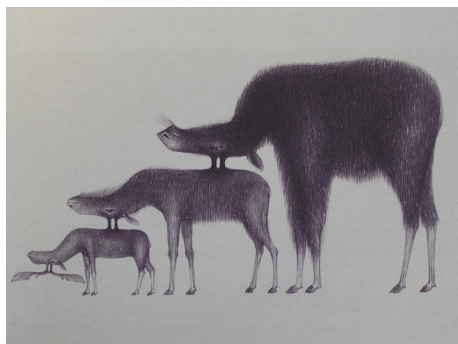
postava. Pro tvorbu Františka Skály je příznačná nejen velká výtvarná citlivost, ale také řemeslnická zdatnost a pečlivost. Obě vlastnosti lze nalézt i v komiksu, pro který Skála vytvořil nemalé množství „lesních scénografií“, zachycujících prostředí lesa v průběhu všech ročních období.

V současné době k posledním Skálovým počínům patří ilustrace ke knize *Žabí zámek* (2008) norského spisovatele Josteina Gaardera. Jsou to ilustrace jemné i hravé (také docela odvážné, viz odhalená ňadra zlé královny vytvořená vlepenou fotografií do kresby), oproti předchozím Skálovým pracím doplněné o kolážový prvek, v knize se objevují vlepané sušené květiny a fotografie (nebo jejich ústřížky).

Ilustrování se František Skála věnuje od první poloviny osmdesátých let a za tu dobu také získal již řadu (např. Nejkrásnější kniha roku 1984 – *Zapomenutá řemesla*, výroční cena Albatrosu 1988 – *Pohádky z bramborových řádků*, 1994 – *Královské pohádky*, 2000 O dobré a zlé moci), je držitelem Certificate of Honour for Illustration IBBY a v roce 1995 reprezentoval svými ilustracemi Českou republiku na knižním veletrhu ve Frankfurtu.

4.1.4 PETR NIKL (1960)

Stejně jako František Skála ml. také Petr Nikl patří k výjimečným osobnostem české výtvarné scény. Oba výtvarníky spojuje nejen široké pole působnosti, členství v dnes již zaniklé skupině Tvrdohlaví, ale zejména a především obrovská nápaditost a smysl pro hravost.

Lingvistické pohádky (2008)

Hra je vskutku stěžejním prvkem Niklovy tvorby (a jistě ne nadarmo bývá v životopisných textech často představován jako muž s dětskou duší). Ať už Petr Nikl maluje, divadelníčí, zpívá či píše, především si hraje. A hravost je poznávacím znamením i Niklových ilustrací. Originalita, vynalézavost a nápaditost jeho autorských knížek pro děti i jejich rodiče byla již mnohokrát oceněna v nejrůznějších soutěžích. Od roku 2001 Petr Nikl spolupracuje s nakladatelstvím Meander, pro které také vytvořil logo umělecké edice Modrý slon. Petr Nikl se narodil do tvůrčího rodinného zázemí akademického malíře a designérky hraček, což jistě mělo značný vliv na vývoj a směřování jeho tvorby. Vystudoval Pražskou AVU (u profesora

Arnošta Paderlíka a Jiřího Ptáčka) a již v průběhu studia inspirován básněmi Christiana Morgensterna začal psát své první texty a tisknout k nim mezzotintové cykly ilustrací. Ostatně mezzotintě zůstal Nikl věrný a touto nelehkou grafickou technikou vytvořil své dvě půvabné knížky *Pohádku o Rybitince* (2001) a *O Rybabě a Mořské duši* (2002). Obě knížky jsou metaforické pohádky, v první z nich drobná rybička bojuje za záchranu Obřího moře, ve druhé se Rybaba vydává za světlem, přičemž mezzotintové temně zelené „rybabí“ ilustrace, ze kterých prosvítají fosforeskující těla ryb, velmi zdařile evokují temný hluboký oceán.

Po dvou „podmořských“, více výtvarných knihách Nikl vydal knihy zaměřené na hru s jazykem, a to *Lingvistické pohádky* (2006) a *Záhádky* (2007). Nikl ve svých knihách vychází z tradic nonsensového žánru

a stejně jak si hraje se slovy (vymýšlení neologismů, přeskupování slov, hra se zvukomalebností nebo čtením slov pozpátku), tak si hraje i s ilustrací. Princip hry a hravosti zřejmě nejdále dovedl v Záhádkách, v nichž ústřední část knihy tvoří sedmadvacet minitextů, doprovázených trojdílnými skládacími ilustracemi. Záleží pouze na čtenáři, jak se s touto dadaistickou hříčkou vypořádá a zda se nechá strhnout Niklovým vábením do světa hry. Petr Nikl rozhodně nepatří k autorům líbezných a prostoduchých textů a ilustrací, čtení i prohlížení Niklových knih vyžaduje soustředěnost a spolupráci, na první pohled se může zdát, že pro některé dětské čtenáře mohou být jeho knihy méně čitelné a srozumitelné, na druhou stranu si myslím, že právě bezelstný dětský čtenář dokáže některé Niklovy výtvořky ve své logice přijmout nejlépe.

V nedávné době vydal Nikl (opět u Meandru) svou další autorskou knihu nazvanou niklovsky překvapivě a neotřele *Jelěňovití* (2008). Z temně modrých stránek knihy vystupují šedě psané verše a jemné kresby lesních tvorů.

Kromě ilustrací se Petr Nikl také poměrně intenzivně věnuje divadlu (roku 1985 spolu s přáteli založil loutkový spolek MEHEDAHA), do povědomí širší veřejnosti se zapsal jako autor koncepcí interaktivních výstav Hnízda her (Rudolfinum 2000), Krajina fantazie a hudby (český pavilon na EXPO 2005 v japonském Aichi) a Orbis Pictus (putovní výstava). V roce 1995 obdržel cenu Jindřicha Chalupeckého.

4.1.5 JURAJ HORVÁTH (1974)

Juraj Horváth ač původem ze Slovenska patří v současné době k nejpozoruhodnějším českým ilustrátorům. Spolu se svou ženou a přáteli provozuje malé alternativní nakladatelství pro děti Baobab a zároveň vyučuje na pražské VŠUP v ateliéru ilustrace a grafiky, který převzal po svém profesorovi Jiřím Šalamounovi. Pro

Slepice a televize (2003)

Horváthovu tvorbu je příznačná veliká kreativnost a neúnavné hledání a objevování nových podnětů a přístupů. Nebojí se do ilustrace zapojit prvky komiksu, streetartu nebo graffiti. Nevyhýbá se novějším technologiím, počítačové a fotografické ilustraci, častěji ale pracuje s linorytem, šablonami, tužkou, štětcem.

Už jako student se nezalekl nabídky Knižního klubu a vytvořil sérii ilustrací k Bassově Klapzubově jedenáctce (1999), která až doposud vycházela se známými ilustracemi Josefa Čapka. Horváthovy linorytové ilustrace se nesnaží s Čapkovými soupeřit, naopak jsou spíše jakousi „černobílou modlostržnou parafrází“ (Radek Wohlmut).

S jeho nápaditými, naivními i rafinovanými ilustracemi se lze snadno seznámit díky několika titulům zmíněného nakladatelství Baobab. K velmi podařeným patří např. robustnější, místy komiksově uspořádané linorytové ilustrace k moderním nedidaktickým bajkám nebajkám Jiřího Dvořáka *Slepice a televize* (2003). Nebo zcela jinak laděné, spíše jemné a křehké ilustrace ke knize Terezy Horváthové *Modrý tygr* (2004). Jako další velmi zdařený a výtvarně silný ilustrátorský počín bych zmínila černobílé drásavě syrové ilustrace ke knize J. C. Mourlevata *Zimní bitva* (2008). Celostránkové expresivně laděné ilustrace k napínavému a emotivně silnému příběhu ještě doplňují drobné obrázky zakončující jednotlivé kapitoly a také speciálně vytvořené písmo v názvech kapitol.

Juraj Horváth za svou tvorbu obdržel již mnoho cen, mj. získal jedno z nevyšších ilustrátorských ocenění, a to cenu za Nejkrásnější knihu světa na lipském knižním veletrhu za ilustrace k erotickým indiánským mýtům a legendám. Knihu Herberta T. Schwartze *Příběhy z Parní lázně* (2001) vydalo nakladatelství Argo a Juraj Horváth pro ni vytvořil jednoduché dřevořezové ilustrace, které mají podobu lapidárního komiksu inspirovaného indiánskou kulturou.

Kdybych měla Juraje Horvátha k někomu připodobnit, jmenovala bych Stanislava Kolíbala. Ne snad pro podobný styl ilustrování, ten mají každý svůj osobitý, ale pro inovativnost, objevnost a snaze hledat stále nové přístupy.

Zimní bitva (2008)

4.2. DALŠÍ PŘEDSTAVITELÉ

4.2.1 CHRUDOŠ VALOUŠEK (1960)

O zlaté mrkvi (2003)

Vystudoval VŠUP v Praze, a přestože navštěvoval ateliér užité malby, známý je spíše jako grafik. K jeho oblíbeným grafickým technikám patří linoryt, dřevoryt a dřevořez. Vedle volné tvorby se ještě věnuje autorským knihám a ex libris. Jeho grafiky (ať už knižní nebo volné) se vyznačují jednoduchou linií, sytou barevností, nadsázkou a vtipem, někdy na hranici černého humoru a ironie.

Do širšího povědomí vstoupil zejména díky akčně expresivním dřevorytovým ilustracím (za které získal první místo v soutěži Nejkrásnější knihy za rok 2003) k moderní dvoj pohádce Renáty Bellingerové *O zlaté mrkvi* (2003). Nakladatelství Baobab (pod kterým kniha vyšla) pohádku představuje jako „nevelkou, ale útočnou knihu pro děti, ve které se obraz i text vzájemně doplňují i prolínají, tvoří nerozlučitelný celek“. Valouškovy jednoduché, výrazně barevné ilustrace (vytvořené na podlouhlý formát) svou výtvarnou stylizací odkazují k dílům velkého ilustrátora první poloviny dvacátého století, Josefa Čapka.

4.2.2 JIŘÍ ČERNICKÝ (1966)

Laureát Ceny Jindřicha Chalupického a Sorosovy ceny není sice ilustrátor „na plný úvazek“, jeho tvorba spadá spíše pod oblast konceptuálního umění, přesto bych ho díky jeho (zatím) dvěma autorským knihám zařadila mezi originální a svérázné výtvarníky-ilustrátory. Stejně jako ve své ostatní tvorbě ani v tvorbě pro děti Černický nenechá čtenáře vydechnout, jeho knížky rozhodně nespádají do mainstreamové líbivé bezproblémové produkce pro děti. Černický zkrátka (ať už jako výtvarník, ilustrátor či spisovatel) rád popichuje a provokuje. Otázkou pak ale zůstává, do jaké míry jsou jeho knihy srozumitelné pro předpokládané čtenáře, tedy pro děti, zda se z knížek nestává spíše postmoderní hříčka pro jejich rodiče. Černického první knížka *O Sasance* (2004) je jakousi moderní verzí mytické pohádky, výtvarník prostřednictvím příběhu mladé zamilované dvojice varuje před nebezpečím konzumu. Text doprovázejí autorovy drobné perokresby a stylizované fotografie. Moderní nekonvenční kniha, jedna z mála, která pracuje s fotografickou ilustrací. Na obrázcích se mísí běžné předměty s předměty niklovsky bizarními. Kniha působí sympaticky svěže a „ulítle“, přesto nutno podotknout, že Jiří Černický je lepší výtvarník nežli spisovatel. Text je, i přes své sympatické poslání, místy poněkud křečovitý a svou kvalitou nedosahuje jiných autorských knih, jako např. knih Petra Nikla nebo Petra Síse.

O Sasance (2004)

Černického druhá kniha nazvaná *Gagarinova věc* (2008) vyšla ku příležitosti 45. výročí letu prvního člověka do vesmíru. Bohatě vypravená kniha (v typografii Marka Pistory) je vtipnou mystifikací o „Gagarinově věci“, záhadném předmětu, který se našel v troskách kabiny po kosmonautově nouzovém přistání při návratu z vesmíru.

4.2.3 MICHAELA KUKOVIČOVÁ (1968)

Komínek a Budíček (2007)

Vystudovala VŠUP v Praze, ateliér animované tvorby a televizní grafiky (letos se do školy vrátila jako asistentka do ateliéru ilustrace a grafiky), věnuje se knižní a časopisecké ilustraci, animaci a režii videoklipů a krátkých filmů.

Poznávacím znamením ilustrátorské tvorby Michaely Kukovičové je koláž. Ve vrstevnatých pestrobarevných ilustracích (někdy až se surrealistickým nádechem) kombinuje kresbu s nejrůznějšími materiály, od časopisových obrázků, tapet, látek po reklamní letáky a vystříhaná

písmena (např. *Kouzelná baterka*, 2004, *Lililinda Superhvězda*, 2006, *Komínek & Budiček*, 2007, *Prahou kráčí lev*, 2008).

Kromě ilustrování beletrie pro děti (převážně pro mladší čtenáře) se také věnuje učebnicové ilustraci, za obě oblasti již byla několikrát oceněna v soutěžích Nejkrásnější knihy roku a Zlatá stuha.

4.2.4 GALINA MIKLÍNOVÁ (1970)

Ilustrátorka a výtvarnice animovaných filmů. Vystudovala filmovou a televizní grafiku u Jiřího Barty na VŠUP v Praze, animovaný film dále studovala na Humberside University ve Velké Británii. Ilustrace Galiny Miklínové možná nejsou tak nové, překvapivé, nekonvenční nebo progresivní jako ilustrace výše zmíněných výtvarníků, její styl hravé kresby ale nespadá ani do laciných a podbíživých ilustrací, kterých je značné množství knížek pro děti plné. Ilustrace Galiny Miklínové působí sympaticky, občas příjemně rošťácky, zřejmě nejlépe se doplňují s tvorbou Pavla Šruta, se kterým Miklínová spolupracovala např. na knížkách: *Veliký tůdle* (2003), *Verunka a kokosový dědek* (2004) nebo *Příšerky a příšeři* (2005). O něco méně nápadité a výbojně jsou její ilustrace k českým překladům příběhů Harryho Pottera.

4.3 MLADÍ ILUSTRÁTOŘI/BENJAMÍNCI

Díky nakladatelství Baobab Juraje Horvátha a jeho přátel dostávají příležitost ilustrovat knihy, která skutečně vyjdou, i mladí dosud nezavedení a neokoukaní ilustrátoři. Jinak se nová generace čerstvých ilustrátorů (nebo výtvarníků věnujících se ilustraci) uplatňuje hlavně v nejrůznějších časopisech. S mladými ilustrátory spolupracují např.: A2, Svět a divadlo, Živel, Labyrint revue.

4.3.1 PETR ŠMALEC (1974)

Ferda páv (2003)

Absolvoval ateliér ilustrace a grafiky na VŠUP, kromě ilustrování knih se věnuje kresbě a počítačové grafice. Ačkoliv studoval ilustraci u Jiřího Šalamouna, jehož výrazný rukopis je často znát u mnoha studentů, Šmalcova precizní a technická ilustrace je zcela „nešalamounovská“, a tvoří tak potřebný protipól k ilustraci živelné a neučesané.

Petr Šmalec (jako mnoho dalších absolventů ateliéru ilustrace a grafiky na VŠUP) spolupracuje s nakladatelstvím Baobab, pro nějž vytvořil soubor ilustrací ke knize *Ferda Páv a všelijaká zvířata* (2002) a dále autorskou knihu *Šmalcova abeceda* (2005). Ilustrace obou knih jsou jasně rozpoznatelné díky Šmalcovu čistému grafickému stylu a jemnému humoru.

V poslední době se spolu s Markétou Šimko podílel na autorské knížce pro nejmenší čtenáře *Zik a Cháta* (2008), ve které na fotografických ilustracích svůj příběh prožívají dva „niklovsky“ podivínští tvorové.

4.3.2 TEREZA ŘÍČANOVÁ (1974)

Vystudovala obor ilustrace a grafika u prof. Šalamouna na pražské VŠUP, kromě ilustrace se věnuje také volné malbě. Od roku 1998 žije na venkovském statku u Pelhřimova a téma venkova se stalo jedním z hlavních motivů jejích dvou autorských knih, které vyšly u nakladatelství Baobab.

První knížka nazvaná jednoduše *Kozí knížka* (2005) vypráví o koloběhu kozího života. Jednoduchost a dětská bezprostřednost (ne však prostoduchost) je příznačná, jak pro ilustrátorský styl, tak pro způsob vyprávění. Celostránkové živě malířské „naivní“ ilustrace ještě doplňují drobné malbičky umístěné na textové stránky. Říčanová o kozím životě vypráví se sympatickou a celkem odvážnou upřímností a bezelstností, čtenáři se tak mohou seznámit např. i s kozími námluvami nebo s rozením kůzlátek.

Druhá knížka Terezy Říčanové *Vánoční knížka* (2006) vznikla na „objednávku“ nakladatelství Baobab, dle slov Juraje Horvátha bylo přáním nakladatelství zpracovat téma Vánoc a jejich místa v současném konzumním světě. Říčanová vánoční téma ale pojala spíš starosvětsky, pozitivně, v duchu vesnice. Stejně jako ve své první knížce o kozách, vypráví Říčanová o tradicích, zvycích a atmosféře Vánoc jednoduchými, prostými slovy a dětsky stylizovanými malovanými ilustracemi.

Pro svůj výtvarný styl a zálibu v autorských knihách by se dala Tereza Říčanová považovat za nástupkyni či pokračovatelku Daisy Mrázkové. Obě výtvarnice spojuje malířská ilustrace a intimní atmosféra knih. Rozdílné jsou dámy v tom, že knížky Říčanové jsou (výtvarně i textově) spíše věcné, kdežto knížky Daisy Mrázkové více magické a filozofující.

Kromě dvou autorských knížek Říčanová s Baobabem spolupracovala ještě na úplně první knížce, která pod značkou nakladatelství vyšla. Ve sbírce podkrkonošských pověstí J.Š.Kubína *Baba nad čerta* (2000) Říčanová předvedla svou druhou ilustrátorskou spíše grafickou polohu. V černobílých perokresbových ilustracích se objevují podobné prvky výtvarné stylizace jako v malířských ilustracích autorských knížek, jinak jsou ale propracované do větších detailů, více využívají výtvarného napětí a gradace.

Kozí knížka (2005)

4.3.3 DORA DUTKOVÁ (1982)

Vytaháný Koblih (2005)

Vystudovala obor filosofie na FFUK, poté ateliér ilustrace a grafiky na VŠUP. Věnuje se kresbě, grafice, animovanému filmu a ilustraci. V nakladatelství Scientia jí vyšla autorská knížka pro děti *Vytaháný koblih* (2005), je to knížka malého formátu, ve které se sytými barevnými fixovými ilustracemi vypravuje příběh o vytahaném plyšovém medvědu a jeho přátelích. Pro nakladatelství Labyrint nově ilustrovala *Šibeniční písně* Christiana Morgensterna. Jako ilustrátor pracuje pro sdružení Linka bezpečí. Stejně jako Petr Šmalec a Tereza Říčanová spolupracuje s nakladatelstvím Babobab, pro které ilustrovala příběh dvou holčiček, které objevují svět a kouzla jednoho sídliště, *Júla a Hmýza* (2006) od básničky Sylvie Fišerové.

4.4 OKÉNKO DO EVROPY

4.4.1 SARA FANELLI (1963)

Sara Fanelli je další představitelkou současné britské autorské knihy. Fanelli se zaměřuje především na nejmenší čtenáře. Její knihy téměř postrádají příběh, o to více se zaměřují na hravou formu blízkou malým čtenářům-nečtenářům. V knihách Fanelliové hraje důležitou roli typografie, textu není sice mnoho, využívá ale různé velikosti a druhy písma, jež začleňuje do ilustrací. Pro její ilustraci je charakteristická technika koláže. Sara Fanelli často cestuje a během cest sbírá nejrůznější věci (staré pohlednice, fotografie, lístky na vlak, útržky dopisů, obaly od bombónů), ze kterých pak své pestré koláže sestavuje.

Kolážové ilustrace jejích knih (např. jak se moucha učila létat *First Flight*, 2002, či putování utrženého knoflíku *Button*, 1994) jsou velmi blízké stylu výše zmíněné výtvarnice a ilustrátorky Michaely Kukovičové, která se také zaměřuje především na mladší čtenáře a pro niž je technika koláže také doménou.

First flight (2002)

4.4.2 LAUREN CHILD (1967)

Vedle Sary Fanelli patří k dalším představitelům současné britské ilustrace. Také Lauren Child se věnuje autorským knihám a podobně jako Fanelli se prostřednictvím svých hravých, mírně poučných knih obrací k nejmladším adresátům. Zde ale podobnost obou výtvarnic končí, Lauren Child totiž více pracuje s textem, zaměřuje se hlavně na tematiku rodinného života, do textu často zapojuje vtipné neologismy. Také její výtvarný styl je dost odlišný (i když také pracuje s prvky koláže), zatímco Fanelli své kolážové ilustrace zpracovává ručně a z jejích knih dýchá mile starověská atmosféra, Lauren Child své ilustrace tvoří v počítači, kombinuje kreslenou ilustraci s fotografií a výraznými plošnými barvami.

4.5 NAKLADATELSTVÍ

„Někdy mám pocit, že to jsou dva samostatné světy: výrobní knih a pak opravdoví nakladatelé, kteří se starají o knihu se vším všudy.“

Thierry Magnier, francouzský nakladatel

Dnešní děti málo čtou, dnešní děti nerady čtou, úroveň čtenářské gramotnosti klesá, takovýchto nářků lze v posledních letech vyslechnout nespočet. Ačkoliv tedy nejrozumnější studie a statistiky alarmují o úpadku čtenářství, současný knižní trh je paradoxně zaplavený nepřehledným množstvím knih. Návštěva knihkupectví se může snadno proměnit v nekonečné a bezradné přecházení od regálu k regálu. Velký výběr je dopřán jak dospělým, tak dětským čtenářům. Nakladatelství chrlí jednu knihu za druhou, ovšem ne vždy v takové kvalitě, jakou by si knihy (a jejich čtenáři, obzvláště ti dětské) zasloužily.

Přesto se i na českém knižním trhu najde několik nakladatelství, která se zaměřují na vydávání kvalitních knih pro děti a mládež, která o své knihy skutečně pečují a snaží se v záplavě lacinosti a komerce o původní, originální a neprvoplánovou tvorbu. Jsou to nakladatelství, která se snaží navázat na tradice české kvalitní tvorby pro děti moderním způsobem.

4.5.1 BAOBAB

„Myslím, že musíme hledat způsoby, jak šikovně udělat něco, co není artistní, ale je to výtvarné.“ (Juraj Horváth)

Jedním z těchto progresivnějších nakladatelství je Baobab, velmi sympatické alternativní nakladatelství ilustrovaných knih pro děti, které roku 2000 založila skupina mladých knihomilů okolo výtvarníka Juraje Horvátha a jeho ženy Terezy. Nakladatelství se věnuje vydávání jak původních textů, tak zajímavých překladů, knížky jsou vždy výtvarně velmi citlivé, pestré a nápadité. V edici Do malé kapsy vychází původní autorské knihy mladých výtvarníků, edice Lemur se zase zaměřuje na klasické moderní ilustrované knížky z dvacátého století a v nedávné době přibyla ještě edice Bigbao, která zahrnuje knihy pro větší děti a dospívající.

Co se výtvarné stránky týče, Baobab vydává jak knihy ryze výtvarné, kde obraz zcela převládá nad textem, tak i knihy, ve kterých je poměr obrazu a textu 1:1, a v poslední době i knihy, kde je ilustrační doprovod jako u starých verneovek, tj. knihy, které mají děti hlavně číst, u kterých se mají nechat strhnout a jak říká Juraj Horváth: „nemá je tam otravovat nějaká dlouhá obrazová příloha“.

Juraj Horváth kromě toho, že sám ilustruje knihy pro děti i dospělé je vedoucím ateliéru ilustrace a grafiky na VŠUP a ke spolupráci zve občas i své studenty a dává takto příležitost mladým neokoukaným výtvarníkům.

Velkým přínosem Baobabu je jeho odvaha, Juraj Horváth a jeho kolegové se nebojí riskovat a světlo světa, tak mohly spatřit i knihy jako: *Slepice a televize*, bajky nebajky Jiřího Dvořáka ilustrované jednoduchými výstižnými linoryty Juraje Horvátha, *Kouzelná baterka* Olgy Černé s kolážovými ilustracemi Michaely Kukovičové, *Kozí knížka*, autorská kniha Terezy Říčanové provedená v duchu dětských naivních maleb, *Šmalcova abeceda* s technickými ilustracemi Petra Šmalce a mnoho dalších. Z nevelké, ale kvalitní produkce Baobabu bych ještě jmenovala dvě knížky, které vyšly v nedávné době a obě přistupují k ilustraci poměrně netradičně a značně osobitě. První z nich je *Kočíčka z kávové pěny*, malá křehká knížka Evy Volfové tvořená vyšíváním ilustrací doplněná textem Terezy Horváthové a druhou je autorská kniha Petry Kubáčkové, která příběh *O Andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse* vypravila háčkovanou ilustrací.

Kromě vydávání knížek Baobab pořádá menší kulturní akce propagující nekomerční literaturu, iniciuje literární čtení či výstavy, a svým celkovým působením tak přispívá k rozvoji knižní kultury. Inspiraci Baobab čerpá hlavně ve Francii, u nakladatelství jako: Le Rouergue, Thierry Magnier éditions, Mémo nebo La Joie de lire.

Jistým zadostiučiněním a potvrzením kvality odvedené práce jsou pro malé nakladatelství Baobab četné nominace a ocenění. Za osm let své činnosti si nakladatelství vysloužilo několik Zlatých stuh a mnoho ocenění v soutěži Nejkrásnější české knihy.

Na závěr bych Baobabu ještě připsala jednu pochvalu, a to za webové stránky. Na rozdíl od stránek jiných nakladatelství nejsou přehlcené, ale naopak jsou velmi přehledné, výtvarně příjemné a vtipné a výstižně odrážejí celkovou kulturu nakladatelství.

4.5.2 MEANDER

Další nakladatelství, kterému není lhostejná kvalita a úroveň vydávaných knih, je Meander, jehož předsevzetím a úsilím je vydávat takové knihy, „z nichž bude dětem jasné, proč se vůbec říká krásná literatura“. Nakladatelství bylo založeno roku 1995 a jeho majitelka a taktéž autorka několika meandrovských titulů Iva Pecháčková se zaměřuje na vydávání „sličně vypravených“ knížek a leporel současných českých i světových autorů. Poznávacím znamením nakladatelství se stala spolupráce s předními českými výtvarníky (Petr Nikl, František Skála, Jiří Černický, Jiří Sopko atd.), kteří se starají o zmiňovanou „sličnou výpravu“.

Významným okamžikem se pro nakladatelství stala spolupráce s výtvarníkem Petrem Niklem, který svými ilustracemi doprovodil *Legendu o Golemovi*, jež se stala prvním titulem umělecké edice Modrý slon (prvních 100 knih je autorem a výtvarníkem číslovaných, autorem loga edice je taktéž Petr Nikl). Petr Nikl se stal stěžejním výtvarníkem i autorem Meandru a od první spolupráce mu v nakladatelství vyšlo již několik autorských knih (mj. *Lingvistické pohádky*, *Záhádky*). Kromě edice Modrý slon, vznikly ještě edice Pražské legendy a edice Pro Emu, která se specializuje na dobrý český i světový komiks.

4.5.3 BRIO

Dalším chvályhodným a zajímavým nakladatelstvím (i když oproti Meandru a Baobabu již ne tak progresivním a odvážným) je nakladatelství Brio. Poměrně široké spektrum knih je rozděleno do několika edic: Pohádky z celého světa, Malé příběhy, 366 vyprávění na každý den a Poklady klasické světové literatury. Do širšího povědomí čtenářů se Brio zapsalo hlavně autorskou knihou Martiny Skaly *Strado & Varius* z edice Malé příběhy (soustředí se na autorské knihy). Příběh o přátelství zatoulaných housliček Strado a houslisty Variuse inspirovaný postavou Antonia Stradivariho získal mnohá ocenění a dočkal se několika pokračování. Poznávací značkou a specifikem nakladatelství se stala edice 366 vyprávění na každý den, jak již název edice napovídá, knížky obsahují 366 krátkých textů a mnoho ilustrací. Edici zahájil *Červený panáček* Anny Neborové (ilustrace) a Jany Pohankové (text), mezi nejpovedenější tituly edice bych zařadila knížku *Verunka a kokosový dědek*, na které se podíleli velmi šikovný a nápaditý básník a spisovatel Pavel Šrut a jeho častá spolupracovnice ilustrátorka Galina Miklínová.

Ku příležitosti 200. výročí narození spisovatele Hanse Christiana Andersena vydalo nakladatelství jeho kompletní pohádkové dílo rozdělené do třech svazků ilustrované slovenskými výtvarníky Dušanem Kállayem a Kamilou Štanclovou.

Skalním ilustrátorem nakladatelství Brio se stal Adolf Born, jenž svými ilustracemi doprovodil knihy edice Poklady klasické světové literatury (*La Fontainovy bajky*, *Tři mušketýry*, *Pohádky bratří Grimmů* a nejnověji *Knihu džunglí*).

Na kvalitní úrovni výtvarného provedení téměř všech titulů se typograficky podílela velmi talentovaná Clara Istelrová.

4.5.4 ALBATROS

„Albatros dnes žije ze své minulosti, aniž by na ni kreativně navázal.“

Radka Myslivečková a Daniela Iwashita

Albatros je mořský pták největší v ptačí říši a také mamutí podnik – největší nakladatelství vydávající literaturu pro děti a mládež v Čechách. Pod ptačím jménem nakladatelství funguje od roku 1969, založeno bylo roku 1949 jako Státní nakladatelství dětské knihy (SNDK).

V roce 1964 bylo jedním ze sedmi světových zakladatelů veletrhu dětské knihy v italské Bologni. Albatros vydává knihy pro děti všech věkových kategorií: leporela, poezii, pohádky, dobrodružnou literaturu, populární a naučnou literaturu, encyklopedie atd. Na svých webových stránkách nakladatelství prohlašuje, že *„udržuje literární i výtvarnou hodnotu dětské knihy už přes 55 let a pokračuje ve vyhledávání knih, které komerční prostředí vytlačuje – dětská poezie, tituly nových a neznámých autorů či tituly se sociální tematikou“*. Nakladatelství nelze upřít, že za dlouhá léta svého působení vydalo mnoho krásných a hodnotných knih, při současné obří produkci ale nelze každé knize věnovat takovou pozornost a opečovávat ji, jako se o to snaží výše zmíněná malá alternativnější nakladatelství. Roční produkce nakladatelství se blíží ke dvěma stům

titulů, s obchodním úspěchem však klesá kvalita vydávaných knih a jméno Albatros se v poslední době čím dál méně častěji objevuje v různých soutěžích orientovaných na kvalitu dětské knihy.

Tituly vydávané Albatrosem se pohybují na poměrně široké škále, od knížek kvalitních, přes knihy komerční až laciné.

4.5.5 LABYRINT

Na kvalitní a originální knihy pro děti se zaměřuje také jedna z edic nakladatelství Labyrint. Zatím v edici nazvané Raketa vyšlo několik knih od výtvarníka Petra Síse a kniha *Komínek a Budíček* od Pavla Hrnčíře s kolážovými ilustracemi Michaely Kukovičové.

4.5.6 ARGO

Argo sice nevydává knihy primárně pro děti, jako výše zmíněná nakladatelství, má ale velmi zdařilou edici mýty a legendy, jejíž knihy jsou velmi zajímavé a poutavé nejen pro dospělé, ale i pro starší děti. A tituly této edice jsou vždy výtvarně propracované od předsádky po písmo.

4.6 SOUTĚŽE A OCENĚNÍ

Kdo je v současné době na ilustrátorském vrcholu, jaká ilustrace dnes nejvíce oslovuje a jaká nakladatelství si zaslouží pozornost, odpovědět na tyto otázky nám alespoň částečně pomáhají různé soutěže a ocenění. Soutěže se podílejí na rozvoji knižní kultury a zároveň poskytují zpětnou vazbu pro výtvarníky, ocenění může fungovat jako motivace pro další kvalitní práci.

4.6.1 IBBY

Nežli se dostanu k jednotlivým soutěžím, stručně se zmíním o organizaci IBBY, která se podílí na rozšiřování kvalitní literatury pro děti a mládež a pod jejíž záštitou se uděluje několik cen.

Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu (IBBY - International Board on Books for Young People) vzniklo v roce 1948 na popud mnichovské spisovatelky Jelly Lepmannové. První mezinárodní setkání se uskutečnilo 1951 v Mnichově, oficiálně začala IBBY působit ale až v roce 1953 v Curychu.

Program IBBY se v průběhu let vyvíjel a dnes se zaměřuje především na tyto cíle a oblasti:

- podpora a sjednocování výchovných a vzdělávacích snah (realizovaných hlavně prostřednictvím knihy)
- šíření dobré dětské knihy
- podpora vydávání dětských knih, výzkumu a odborné činnosti
- boj proti vlivu pokleslého umění
- udělování mezinárodních cen v oblasti tvorby pro děti a mládež

4.6.1.1 ZLATÁ STUHA

Zlatá stuha je celostátní ocenění pro autory a ilustrátory dětských knih. Cílem soutěže je upozornit na „významné a hodnotné tvůrčí i ediční činy a podpořit kulturní i společenskou prestiž jak oceněných děl a jejich autorů, tak i tvorby, vydávání a šíření kvalitních knih pro děti a mládež jako celku.“ Vyhlášovatelé soutěže jsou společně Česká sekce IBBY, Obec spisovatelů a Klub ilustrátorů dětské knihy.

Soutěž má tři samostatné části: literární, výtvarnou a překladovou. Za výtvarnou část se Zlatá stuha uděluje v těchto kategoriích:

Knihy pro nejmenší, Dětská beletrie, Uměleckonaučná literatura a literatura faktu, Krásná kniha pro děti a mládež jako celek, Zlatá stuha za celoživotní dílo, někdy též Mimořádná cena (např. za nakladatelský počin).

V několika posledních letech na seznamu oceněných (případně nominovaných) figurují hlavně jména spojená s nakladatelstvím Baobab. Značnou pozornost odborných kritiků i širší veřejnosti vzbudily také dvě poslední autorské knihy Petra Nikla (*Záhádky a Lingvistické pohádky*). Kladnou odezvu zaznamenávají také nakladatelství Meander a Brio.

4.6.1.2 CENA HANSE CHRISTIANA ANDERSENA (HANS CHRISTIAN ANDERSEN AWARD)

Cena, která bývá udělena na závěr kongresů IBBY, je nejvyšším mezinárodním oceněním za celoživotní dílo

pro tvůrce dětských knih. Spisovatelé získávají cenu od roku 1956, oceňování ilustrátorů bylo zavedeno o deset let později (1966). Medaile se udílí jednou za dva roky, prvním oceněným ilustrátorem se stal Alois Carigiet (Švýcarsko) a hned dva roky na to medaili a nejvyšší ocenění získal Jiří Trnka. Dalším (a zatím posledním) laureátem, respektive laureátkou, která reprezentuje Českou republiku, se roku 1992 stala Květa Pacovská (jejíž ilustrace mj. doprovázejí webové stránky mezinárodní sekce IBBY: www.ibby.org). K československým úspěchům by se ještě dalo také přičíst ocenění slovenského ilustrátora z roku 1988 Dušana Kállaye.

4.6.1.3 ČESTNÁ LISTINA IBBY (IBBY HONOUR LIST)

Dalším pravidelně udíleným oceněním (jednou za dva roky) je zápis na Čestnou listinu IBBY. Tituly, které mohou získat toto velmi respektované ocenění, vybírají jednotlivé národní sekce. Nominována může být vždy jedna kniha pro každou ze tří kategorií: autoři, ilustrátoři, překladatelé. Spisovatelům se diplom udílí od roku 1956, ilustrátorům od roku 1974 a překladatelům od roku 1978.

4.6.1.4 MEZINÁRODNÍ CENA IBBY – ASAHI

Na kongresu v Tokiu v roce 1986 byla vyhlášena novinářským koncernem Asahi Shimbun mezinárodní cena IBBY určená kolektivům nebo institucím za mimořádnou aktivitu v rozvoji knižního umění pro děti. Později byla cena přejmenována na Cenu IBBY-Asahi na podporu čtenářství (IBBY-Asahi Reading Promotion Award). Cena se uděluje každoročně.

4.6.2 NEJKRÁSNEJŠÍ ČESKÉ KNIHY

Soutěž o nejkrásnější knihu roku pořádá každoročně Památník národního písemnictví pod záštitou ministra kultury. Ceny jsou udělovány v různých kategoriích, od roku 2004 také v kategorii Literatura pro děti a mládež. Jednou z kategorií je také Cena Arna Šaňky udělovaná za příslibné studijní práce posluchačům výtvarných a polygrafických škol. Za knižní ilustraci se uděluje ještě Cena SČUG Hollar.

Podíváme-li se na poslední čtyři ročníky, nejvíce cen si odneslo nakladatelství Baobab (2007: Poklad starého brouka, 3. místo, 2006: Kočička z kávové pěny, 3. místo, 2005: Šmalcova abeceda, 1. místo, Kozí knížka, 2. místo, 2004: Říkadla a kecadla, 1. místo, Kouzelná baterka, 3. místo) a stejně jako v soutěži Zlatá stuha také Petr Nikl bodoval se svými knihami (2007: Záhádky, 1. místo, 2006: Lingvistické pohádky, 2. místo). Roku 2006 odborná porota prvním místem ocenila nakladatelství Argo za jeho knihu Ateš Periša – ohnivý muž. Legendy, pohádky, humorky z Bosny a Hercegoviny.

4.6.3 MURIEL

Muriel je cena udílená od roku 2007 za nejlepší původní komiksovou knihu roku, první laureátkou se stala Lucie Lomová oceněná za svůj komiks Anna chce skočit.

5. ILUSTRACE A TYPOGRAFIE

V této kapitole bych chtěla ve stručnosti představit několik typografů (někdy zároveň ilustrátorů) z let šedesátých a ze současnosti, kteří se kromě jiného zabývali také typografií dětské knihy a kteří s uměním typografie zacházeli a zacházejí citlivě a s uvážením ve vztahu k celkovému ladění knihy.

Aby byla kniha krásná po všech stránkách, je zapotřebí, aby se jí dostalo také kvalitní typografické úpravy. Moderní česká typografie se datuje zhruba od konce devatenáctého století. Její vývojsměřoval od ornamentálnosti a jemného dekoru (Dyrynk, Kaláb, Preissig, Brunner, Braunerová), přes konstruktivisticky a funkcionalisticky zaměřenou avantgardu až k typografickým experimentům druhé poloviny dvacátého století. Od ojedinělých bibliofilů se dobrá typografie v první polovině dvacátého století rozšířila ke knize vyráběné průmyslově.

Typograf má často velmi nevděčnou roli, oproti autorovi a ilustrátorovi přeci jen zůstává více skrytý v pozadí (přesto je jeho práce velmi důležitá a neopomenutelná). Typografie neboli „černé umění“ tak zůstane běžným čtenářem zpravidla zcela nepovšimnuto. Zkušenější a poučenější čtenář však rychle pozná, zda typograf tvoří v souladu s textem a ilustrací či exhibuje své schopnosti.

5.1 TYPOGRAFICKÉ OSOBNOSTI

Mezi výrazné osobnosti české typografie šedesátých let patří již výše zmíněný Zdeněk Seydl. Zatímco jeho ilustrátorská a malířská tvorba je charakteristická bohatou živelností a robustní dekorativností, jeho typografický projev je jejím ukázněným protipólem. Seydlova typografie je zpravidla spíše klidná, zdrženlivá, konstruktivní. Jako dalšího citlivého, a přitom nápaditého typografa bych uvedla Milana Grygara, jehož typografie se vyznačuje osobitým, úsporným výrazem a antidekorativností. Jeho zdánlivě nenápadná typografie velmi dobře souzní právě s moderní nepopisnou ilustrací, kdy obraz a text tvoří komponovaný celek. V oblasti tvorby pro děti Milan Grygar velmi často spolupracoval se svou manželkou ilustrátorkou Květou Pacovskou. Za svou tvorbu pro děti získal četná ocenění (mj. cena nakladatelství Albatros 1968, 1969, 1973).

Jako opačný typ této klidné úsporné typografie bych zmínila typografickou tvorbu Jiřího Šalamouna, o němž ve své knize *Současná typografie* Karel Fabel prohlásil: „*Chová se v tomto hájemství, tolik zatíženém tradicí, jako by ji vlastně neznal...přesto... nakládá s typografickými prvky se záviděníhodnou lehkostí.*“ (Fabel, Karel: *Současná typografie*. s. 54) Šalamounova typografie nepodléhá pravidlům žádné typografie (klasické, funkcionalistické, formálně výtvarné ani dekorativní), přesto nepůsobí chaoticky nebo těžkopádně, naopak Šalamounovi nechybí cit pro rytmus a vyváženost. Jeho typografie svou neposedností a rozevlátostí (ovšem kultivovanou a smysluplnou) konvenuje s jeho tvorbou ilustrátorskou.

Další výraznou osobností typografie šedesátých a následujících let je Zdeněk Ziegler, který získal uznání zejména díky svým filmovým a divadelním plakátům. Podle Karla Fabela, Zieglerova typografie „*neútočí silou, ale vábí křehkým, zdrženlivým detailem.*“

Že typografie není pouze mužskou záležitostí, potvrzuje tvorba Clary Istlerové. Do oblasti typografie vstoupila sice až o něco později než výše zmínění typografové, do světa „černého umění“ ale vnesla mnoho nových prvků a nápadů, především překvapivost a chuť experimentovat. S písmem často nakládá jako s plastickým materiálem, různě ho transformuje a deformuje. Dokáže ale svou invenci krotit tak, aby korespondovala s textem a ilustrací, což dokazuje i v současnosti, kdy se stará o typografickou úpravu většiny knih nakladatelství Brio.

Za mladší generaci typografů bych uvedla např. Kláru Kvízovou, jednu ze zakladatelek Živlu, kyberpunkového časopisu s nekonvenční grafikou. V poslední době se Kvízová několikrát spolupracovně sešla s ilustrátorkou Michaelou Kukovičovou, jejíž kolážové ilustrace doplnila svou výraznou typografií.

S „živelným časopisem“ je spojeno také jméno Marka Pistory, který se postaral např. o typografickou úpravu autorské knihy Jiřího Černického (*O Sasance*).

Na závěr této kapitoly bych ještě připomněla, že někteří ilustrátoři (zejména v případě autorských knih) se o grafickou úpravu starají sami (nebo pod dohledem zkušeného kolegy typografa). Mezi takto činnorodé výtvarníky, kteří graficky upravili některé své knihy, patří např. Stanislav Kolíbal, Daisy Mrázková, Jiří Šalamoun, František Skála nebo Petr Nikl.

6. ILUSTRACE A ANIMOVANÝ FILM

Ilustrace a animovaný film k sobě mají velmi blízko, nejeden ilustrátor se prosadil také jako výborný výtvarník animovaných filmů. Animovaný film je vlastně jakýmsi vyústěním ilustrace, dává výtvarníkovi možnost dále rozehrát a posunout představy, které zachytil na papír ve statické podobě.

Stejně jako pro ilustraci i pro animovaný film se významným a tvůrčím obdobím stala léta šedesátá, a jelikož se s animovaným filmem pojí mnohé osobnosti, o kterých byla řeč v předchozích kapitolách, ve stručnosti se v této kapitole zaměřím na spojnici a souvislosti těchto dvou výtvarných oblastí. V následujících odstavcích představím ty výtvarníky, jejichž tvorba pro děti zahrnuje jak ilustraci, tak animovaný (hlavně kreslený) film.

„V Čechách byl velký potenciál dětské knihy, v sepětí s animovaným filmem v 60. letech, můžeme zmínit Pojara se Štěpánkem, Trnkovo studio a posléze Šalamouna.“

(Juraj Horváth)

„Kreslený film (v šedesátých letech) čerpá především ze dvou zvláště silných zdrojů (...) – ze současné karikaturní kresby a z knižní ilustrace, tedy ze smyslu pro humor a z lásky ke krásné knize.“

(Petr Poš)

„Šedesátá léta, to je také čas, kdy animovaný film dosáhl věku své dospělosti, kdy se postavil po bok jiných umění, jelikož osvědčil svou schopnost zabývat se složitými existenciálními problémy a reagovat vnímavě na aktuální společenské dění.“

(Petr Poš)

6.1 POČÁTKY

Jak jsem se již zmínila, ilustrace (obzvláště pak ilustrace pro děti) patří k vývojově mladším oblastem výtvarného umění, animovaný film však v této výtvarné rodině patří k členům vůbec nejmladším. Počátky světového animovaného filmu můžeme vystopovat na začátku dvacátého století, český animovaný film má mírné zpoždění. První pokusy sice spadají do let dvacátých a třicátých, skutečně a v plné síle se ale český animovaný film začal rozvíjet a formovat až po druhé světové válce (jeho podhoubí lze ale nalézt v dlouhé a bohaté tradici loutkového divadla, v tzv. jarmarečních pimprlových představeních).

Ačkoliv se tedy proti jiným zemím začal český animovaný film vyvíjet později, brzy své zpoždění dohnal a pojem česká škola vstoupil v široké povědomí. Proti rozmáhajícímu se disneyovskému stylu (v současné době silně zkomercializovanému) český animovaný film bodoval svou osobitostí, zejména poetičností, metaforou, výtvarným náznakem, ale také humorem a nadsázkou.

6.2 SPOJNICE

Kromě plodnosti a úspěchů let šedesátých spojuje animovaný film a ilustraci také situace období předchozího, kdy slibný rozvoj české kultury a umění pozastavil nástup komunistické ideologie. Ilustrace pro děti a animovaný film, dvě zdánlivě nevinné oblasti určené pouze dětským divákům, patřily mezi nejméně postižené oblasti a „díky“ značné cenzuře v oblastech jiných se k tvorbě pro děti uchýlilo mnoho šikovných výtvarníků. Ačkoliv požadována a akceptována byla především díla ideologicky nezávadná, popisná a poučná, ilustrace pro děti i animovaný film dokázaly tyto požadavky brzy obejít a výtvarnost prosadit nad ideologií.

Další spojnici ilustrace a animovaného filmu je široká rozmanitost. Obě oblasti mají pro svou výslednou realizaci k dispozici značné množství forem a žánrů. Od jemného lyricky poetického ladění, přes drzý humor po ostrou, nekompromisní satiru.

Ilustrace i animovaný film jsou oproti jiným oblastem výtvarného umění založeny na týmové práci (animovaný film ještě o něco více). Jestliže ilustrace by se dala vepsat do osy: autor (spisovatel) – ilustrátor – typograf (pro výsledný tvar knihy je důležité, aby všechny tři složky, tedy text, ilustrace a úprava knihy vzájemně korespondovaly a vzájemně se nepřetlačovaly), pro animovaný film zpravidla více či méně platí trojice: výtvarník – animátor – režisér.

Podle podílu spolupráce výtvarníka (ilustrátora) můžeme rozlišit tři typy vzniku animovaného filmu:

1/ Výtvarník na filmu nespolupracuje, film vzniká animací – rozpohybováním již existujících ilustrací (např. oživení obrázků Josefa Lady k příběhům kocoura Mikeše nebo obrázků Josefa Čapka k animované verzi Povídání o pejskovi a kočičce).

2/ Výtvarník zpracuje návrhy postav, typů a prostředí a na filmu dále nespolupracuje.

3/ Výtvarník od začátku do konce vzniku filmu spolupracuje s režisérem a animátorem.

Jedním z faktů, proč se stala česká animovaná škola tolik uznávanou a oceňovanou, byla skutečnost, že většina nejpodarenějších filmů vznikala právě takovouto týmovou spoluprací.

6.3 ILUSTRÁTOŘI A VÝTVARNÍCI ANIMOVANÉHO FILMU

O Jiřím Trnkovi již byla řeč jako o velmi úspěšném, podnětném a citlivém ilustrátorovi, v této kapitole bych ještě ráda připomněla jeho animátorskou tvorbu, která je s jeho tvorbou ilustrátorskou v úzkém spojení a jejíž vrcholné projevy spadají do první poloviny šedesátých let.

Pověst úspěšného a talentovaného výtvarníka a režiséra animovaného filmu si Jiří Trnka získal zejména filmy vytvořenými na přelomu let padesátých a šedesátých a v první polovině let šedesátých. Mezi jeho vrcholná díla patří mj. půvabná snově poetická adaptace Shakespearova *Snu noci svatojánské* (1959), aktuální science fiction *Kybernetická babička* (1962) nebo film *Ruka* (1965), kterým Jiří Trnka uzavřel své dílo.

Kromě filmů loutkových vytvořil také několik filmů kreslených (např. *Zasadil dědek řepu*, 1945, *Zvířátka a Petrovští*, 1946, *Dárek*, 1946, *Pérák a SS*, 1947 atd.). Ačkoliv jejich počet nedosahuje ani deseti, vytvořily tyto Trnkovy filmy základ a inspirovaly další vývoj české kreslené animované tvorby.

Úspěch Jiřího Trnky ilustrátora i filmaře nespočíval pouze v jeho výtvarném talentu a citlivosti, ale také v jeho mnohostrannosti a odvaze pouštět se do neprobádaných oblastí. Když se stal vedoucím prvního studia animovaného filmu – Bratři v triku, nezalekl se na tehdejší dobu poměrně složité technologie, naopak ji využil k uplatnění a rozvinutí svých bohatých výtvarných nápadů.

Pro každé nové dílo (ať už film či ilustraci) hledal nové řešení, nový nápad, který by konvenoval s atmosférou a žánrem předlohy. Snad proto je jeho dílo tak nadčasové a dokáže oslovovat i další a další generace čtenářů a diváků.

Dalším významným průkopníkem, který zasáhl do vývoje českého animovaného filmu, se stal Kamil Lhoták. Stejně jako do ilustrace i do světa kresleného animovaného filmu vnesl Lhoták civilnost ozvláštněnou nostalgickou romantikou. K jeho nejpodarenějším filmům patří *Jak se člověk naučil létat* (1958) a *Člověk pod vodou* (1961), oba filmy vytvořil ve spolupráci s režisérem Jiřím Brdečkou. Dále *Tucet mých tatínků* (1959, režie Eduard Hofman) nebo loutkové filmy *Xantipa a Sokrates* (1961) či *Vezla dáma zavazadla* (1965).

Další výtvarník, který se prosadil v animovaném filmu, je Zdenek Seydl. Jeho dynamická energická kresba našla v akčnosti animovaného filmu své další uplatnění. Mezi jeho nejznámější filmy patří: *Lev a písnička* (1959, režie: Břetislav Pojar). K filmu, který je oslavou nesmrtelnosti uměleckého díla, Seydl vytvořil loutky, jež jsou expresivní i poetické, loutky, které hledají novou cestu po loutkách trnkovských. K dalším vrcholným filmům, ve kterých mohl Seydl rozehrát svoji temperamentní kresbu a živelnou barevnost, patří kreslené filmy, jako např. kreslená satira *Pozor!* (1959) nebo *Rozum a cit* (1962, oba filmy režíroval Jiří Brdečka).

V animovaném filmu se prosadili také Jiří Šalamoun a Adolf Born, dva představitelé humorného proudu ilustrace let šedesátých. Adolf Born se animovanému filmu věnuje už od první poloviny šedesátých let, začínal jako výtvarník propagačních a osvětových filmů. Svou humornou kresbu nejvíce uplatnil v autorské dvojici se scénáristou a spisovatelem Milošem Macourkem. Z této spolupráce vzešla řada povedených filmů, k nejznámějším patří seriál *O utrženém sluchátku* (1976-1983).

Jiří Šalamoun se k animovanému filmu dostal o něco později, debutoval šestadvacetidílným vtipným seriálem *Maxipes Fík* (1976-1984), v průběhu pozdějších let se podílel na několika dalších filmech a kreslených úvodech k celovečerním hraným filmům. Stejně jako v ilustraci i v animovaném filmu uplatnil svou nekonvenční živelnou kresbu a smysl pro humor.

V druhé polovině sedmdesátých a v osmdesátých letech na sebe svými autorskými filmy upozornili dva absolventi ateliéru televizní a filmové grafiky, Petr Sís a František Skála ml. Petr Sís debutoval anekdotickou bajkou *Ostrov pro 6000 budíků* (1977), následovanou *Hlavami* (1979) inspirovanými arcimboldovskými motivy. Prvním a na dlouhou dobu posledním filmem Františka Skály se stala filmová poema *Oči* (1983), v devadesátých letech se pokusil oživit svůj komiks *Velké putování Vlase a Brady*, tento pokus ale pro nedostatek financí ztroskotal.

V současné době se animovanému filmu věnuje řada mladých výtvarníků ilustrátorů (např. Galina Miklínová, Dora Dutková, Petr Šmalec, Michaela Kukovičová aj.), málokdo se ale dnes pouští do větších projektů srovnatelných s filmy vzniklými v éře „zlatých let šedesátých“.

7. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala ilustrací pro děti, snažila jsem se přiblížit ilustraci současnou a její vztah k progresivní ilustraci šedesátých let dvacátého století.

Šedesátá léta jsem samozřejmě nezažila, znám je pouze zprostředkovaně, z hodin dějepisu, filmů, divadla a hlavně z knih. A právě knihy a jejich ilustrace jsou jedním z dokladů, proč jsou šedesátá léta označována přívlastkem „zlatá“.

Když jsem na své práci začínala pracovat domnívala jsem se, že současná ilustrace má k „nové vlně“ ilustrátorů z šedesátých let velmi blízko. Jestliže však pro ilustraci šedesátých let je příznačné především experimentování, objevování nových postupů, boření konvencí, současná doba se ukazuje jako více tradiční. Současní ilustrátoři své inspirační zdroje hledají více v minulosti, jejich tvorba v mnohém navazuje, více než na progresivní šedesátá léta, na začátek dvacátého století, tedy na období počátků české moderní knihy. Ke generaci Zdenky Braunerové, Vojtěcha Preissiga či V.H.Brunnera mají blízko ilustrátoři jako Petr Sís nebo František Skála ml. V jejich pečlivě vypravených, do detailu propracovaných a řemeslně zvládnutých knihách se spojují tradice s moderní dobou.

Zatímco hlavním vyjadřovacím prostředkem ilustrace let šedesátých byla výtvarná metafora, ilustrace současná směřuje k větší narativnosti a výpravnosti, blízké právě knihám z počátku dvacátého století.

Jestli lze o některém ze současných ilustrátorů říci, že navazuje na tvůrčího ducha šedesátých let dvacátého století, tak je to Květa Pacovská, která v šedesátých letech začínala a která se tvorbě pro děti věnuje dodnes. V šedesátých letech patřila k nejvýraznějším představitelům humorného proudu a v současné době hranici možností knihy a ilustrace posouvá stále dál svými experimentálními knihami-objekty.

Jako další příklad určité návaznosti na šedesátá léta bych připomněla ilustrátora Juraje Horvátha, který je velikou hnací silou současné ilustrace. Kromě toho, že sám ilustruje, spoluřídí nakladatelství Baobab, vede ateliér ilustrace a grafiky na VŠUP, se také podílí na pořádání ilustrátorských výstav a akcí. Jeho tvorba, jak jsem se již zmínila má blízko ke Stanislavu Kolíbalovi, ne výtvarným stylem, ale přístupem, snahou hledat a objevovat. Vráťím-li se k začátku své diplomové práce, oba patří k ilustrátorům „chameleonům“, tedy těm ilustrátorům, kteří nelpí na jednom výtvarném stylu, ale pro každou novou literární předlohu hledají nový přístup, nové výtvarné vyjádření.

Ačkoliv souvislosti mezi ilustrací let šedesátých a ilustrací současnou není tolik, určité spojnice mezi oběma obdobími přeci jen jsou. Za jednu z takových spojnic považuji vysokou úroveň a kvalitu ilustrace pro děti. Ilustrátoři, kteří v šedesátých letech začínali, např. Stanislav Kolíbal, Daisy Mrázková, Květa Pacovská nebo Jiří Šalmaoun „nastavili laťku“ velmi vysoko a ilustrátoři současní se s nimi snaží držet krok. Kvalitní, výtvarně náročnou a originální ilustraci zaštiťují zejména malá alternativní nakladatelství (hlavně Baobab a Meander), která svou pečlivostí a úsilím připomínají vydavatelskou činnost Spolku českých bibliofilů nebo Knihovny Moderní revue, díky jejichž snahám se moderní česká kniha dostala na počátku dvacátého století do širšího povědomí.

Za další styčný bod let šedesátých a současnosti považuji zájem o exotickou literaturu. Cizokrajné báchorky, legendy, pohádky, legendy či pověsti přitahovaly ilustrátory v minulosti a přitahují i ilustrátory současné. Vznikla tak celá řada nápaditých ilustrací inspirovaných kulturou a uměním vzdálených národů. Z období let šedesátých bych připomněla ilustrace Evy Bednářové a Stanislava Kolíbala, z dnešní doby tituly nakladatelství Argo.

Na závěr bych zmínila ještě jednu souvislost mezi šedesátými lety a současností, a to autorskou knihu. Od Trnkovy Zahrady, přes křehké filozofující knihy Daisy Mrázkové a nezbedné knihy Aloise Mikulky (z počátku jeho tvorby) urazila autorská kniha již pěkný kus cesty, a jestliže v šedesátých letech vzniklo několik velmi zdařilých a životných autorských knih, v současné době zažívá autorská kniha své plodné období. Opět zmíním nakladatelství Baobab a Meander, která se kromě jiného právě na autorské knihy zaměřují a dávají příležitost jak známým výtvarníkům, tak dosud nezavedeným ilustrátorům (Baobab).

8. DIDAKTICKÁ ČÁST

8.1. ÚVOD

Svou didaktickou část jsem rozdělila na dva oddíly. První oddíl tvoří jednotlivé výtvarné úkoly (některé mají i pokračování, navazují na ně další rozvíjející zadání – „Další možnosti“), které se prostřednictvím různých technik, témat a typů literárních textů zabývají ilustrací. Úkoly jsou utříděny do tří skupin podle věku žáků. Jejich cílem je seznámit žáky s možnostmi ilustrace a ukázat jim, jak se ilustrace proměňuje (a potřebuje citlivý přístup) podle typu literární předlohy. Žáci by se také prostřednictvím jednotlivých zadání měli seznámit s různými oblastmi výtvarného umění. Všechny úkoly vyžadují minimálně dvouhodinovou časovou dotaci (některé i více, viz Další možnosti).

Několik úkolů jsem si také vyzkoušela v praxi, a tyto úkoly jsou doplněny stručnou reflexí.

Ve druhé kapitole didaktické části jsem zpracovala menší projekt, jehož snahou je prostřednictvím několika úkolů a aktivit přiblížit žákům ilustrace Stanislava Kolíbala.

Jedním z výtvarných námětů první kapitoly didaktické části je komiks. A proč se v hodinách výtvarné výchovy zabývat komiksem? Komiks, příběh rozfázovaný do jednotlivých obrázků, se stal spolu s animovaným filmem jedním z fenoménů dvacátého století. Na rozdíl od animovaného filmu byl ale komiks dlouho (mnohdy stále je) považován za cosi podřadného. Pro komiks je ale příznačné veliké žánrové rozpětí, zahrnuje nejen kratochvilné a relaxační čtivo (akční, hrdinské či sci-fi komiksy), drobné vtipné hříčky (stripy), ale také tzv. grafické romány, tedy komiksy velmi důmyslné a hodnotné po stránce literární i výtvarné.

Komiks jsem mezi své výtvarné úkoly zařadila také proto, že ho chápu jako jednu z forem ilustrace, jako jednu z forem výtvarného vyprávění.

Komiks nebo alespoň jeho prvky se objevují v tvorbě mnohých ilustrátorů, o nichž byla řeč v teoretické části. Obrázkové vyprávění do svých ilustrací často zařazuje např. Jiří Šalamoun, se žánrem komiksu pracuje František Skála ml., v poslední době i Petr Sís, komiksová nadsázka je zase typická pro ilustrace Juraje Horvátha.

8.2. JEDNOTLIVÉ ÚKOLY

8.2.1 VÝTVARNÉ ÚKOLY PRO NEJSTARŠÍ ŽÁKY (8.-9. třída ZŠ, SŠ)

1. VÝTVARNÝ NÁMĚT: KOMIKS

VĚK STUDENTŮ/ŽÁKŮ: 8.-9. třída ZŠ, SŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: výtvarná narace

VÝTVARNÁ TECHNIKA: kresba perem a tuší

MOTIVACE: Na úvod: Co je to komiks? Kdy asi vznikl? Jaké znáte komiksy? Jaký je rozdíl mezi komiksem a animovaným filmem? Co se vám na komiksu nejvíce líbí?

Prohlédnutí různých příkladů komiksů.

(DALŠÍ MOŽNOSTI: Další hodinu je možné žákům promítnout některý z filmů (ukázku), který vychází z komiksové předlohy. Animace. Rozpohybování statického filmu. Možnosti animovaného filmu.)

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: autobiografický komiks: Art Spiegelman-Maus, David B.-Padoucnice, Craig Thompson-Pod dekou, Marjane Satrapi-Persepolis; reportážní komiks: Joe Sacco-Palestina, Bezpečná zóna Goražde; poetický komiks: František Skála-O velkém putování Vlase a Brady; inspirace komiksem: Roy Lichtenstein

KLÍČOVÁ SLOVA: kompozice, černobílý kontrast, detail a celek, přibližování a vzdalování, změna úhlu pohledu, perspektiva, zachycení pohybu a akce, vizualizace verbální metafor

POSTUP/ÚKOLY: Všichni žáci dostanou stejný text (viz rámeček) a jejich úkolem je ztvárnit text v jednotlivých

obrázcích, tak aby výtvarnými prostředky co nejlépe zachytili „strašidelnou“ a tajemnou atmosféru příběhu a také princip jeho opakování.

Formát A3 nebo A4 si mohou vybrat podle svého uvážení.

DALŠÍ MOŽNOSTI: Hotový komiks lze kopírovat, hrát si s velikostí (zmenšování a zvětšování jednotlivých obrázků). Kolorování. Koláž. Animace.

ZHODNOCENÍ/REFLEXE: Komiksově zadání jsem si vyzkoušela již dvakrát. Poprvé s poměrně různorodou skupinou dětí (12-17 let) během své školní praxe na ZUŠ v Biskupské. Studenty komiks dle jejich reakcí bavil, pro většinu z nich to nebyla první práce tohoto druhu (se zadáním si ale velmi šikovně poradili i ti, kteří se se žánrem komiksu setkali poprvé). Studenti velmi zdařile pracovali s komiksovými zákonitostmi a možnostmi a vytvořili velmi osobité a různorodé komiksové adaptace literární předlohy.

Podruhé jsem komiks (stejnou literární předlohu a stejné zadání) zadala žákům 7.třídy běžné ZŠ. V tomto případě byl výsledek o něco prostší. Z většiny prací by se daly vybrat velmi povedené části a detaily, z celkového hlediska ale práce žáků ZŠ nebyla tak soustředěná, pečlivá a provedená s takovým zaujetím. Žáci měli problém především s kompozicí a uspořádáním jednotlivých okének, tedy s vytvářením výtvarné narace, řadu slibných nápadů bohužel nedokázaly či nechtěli dotáhnout do konce.

2. VÝTVARNÝ NÁMĚT: JAKUB DEML – MOJI PŘÁTELE

VĚK STUDENTŮ/ŽÁKŮ: 9. třída ZŠ, SŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: ilustrace květiny, od studie k abstrakci (proměny výtvarného zobrazení)

VÝTVARNÁ TECHNIKA: kresba, kolorovaná kresba, akvarel

MOTIVACE: Na úvod: Jaké znáte květiny? Proč se Demlova kniha jmenuje Moji přátelé? Co je to herbář? Znáte symboliku květin? Darovali jste někdy někomu květinu? Jakou květinu máte nejraději?

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: Fotografický a obrazový atlas květin. Mattioliho herbář.

KLÍČOVÁ SLOVA: studie, tvar a struktura, detail, grafická stylizace, abstrahování

POSTUP/ÚKOLY: Učitel spolu s žáky přečtou nahlas několik (učitelem dopředu vybraných) básní z Demlovy sbírky. Krátká diskuse o květinách. Každý žák si vybere jednu báseň a jí oslovovanou květinu a s pomocí atlasu (v ideálním případě učitel dle možností na hodinu donese skutečné květiny) nakreslí studii květiny (květina shora, ze strany, průřez, zkoumání tvaru a struktury; kresba tužkou nebo tuší). Po zhotovení dostatečného množství studií a „proniknutí“ do podstaty květiny žáci dostanou nový papír (A4), na který si narýsují dva čtverce. Do prvního čtverce nakreslí zvětšený detail jedné ze studií (nejlépe perem a tuší) a do druhého čtverce vybraný detail překreslí, ale ve stylizované podobě – pomocí černých a bílých ploch (vytvoří tak jakousi grafickou podobu květu).

Po takto dostatečném prozkoumání květiny se žáci mohou pustit do vlastní ilustrace básně (akvarel). Měli by se pokusit zúročit poznatky z kresby studie a zároveň se pokusit o určitý nadhled a vybranou květinu vystihnout spíše pocitově v abstraktnější poloze, zachytit atmosféru básně.

DALŠÍ MOŽNOSTI: Poslední část úkolu – akvarelovou malbu lze zaměnit za koláž z barevných papírů, nebo v případě lepšího vybavení školy a větších zkušeností žáků za jedno i vícebarevný linoryt.

3. VÝTVARNÝ NÁMĚT: KNIHA SNŮ

VĚK STUDENTŮ/ŽÁKŮ: 9. třída, SŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: „surrealistická“ ilustrace

VÝTVARNÁ TECHNIKA: koláž, kresba

MOTIVACE: Co je to surrealismus? Znáte nějaké surrealistické malíře, spisovatele, filmaře? Na úvod: Učitel může žákům pustit ukázkou filmu Pes Andaluský, diskuse.

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: Luis Buñuel, Salvator Dalí - Pes Andaluský

KLÍČOVÁ SLOVA: automatická kresba, koláž, sen

POSTUP/ÚKOLY: Studenti dostanou za úkol si po dobu jednoho měsíce zapisovat své sny (jejich útržky) a zároveň sbírat materiál (výstřižky z časopisů, novin, letáků atd.), který se v jejich snech objevoval. V hodině VV pak z výstřižků vytvoří koláž (doplněnou o kresby a text), ve které se pokusí převyprávět svůj sen.

DALŠÍ MOŽNOSTI: Žáci si mohou začít psát a kreslit deník. (Vlastní, Deník fiktivní osoby) Inspirace: Deníky Františka Skály (a jiných výtavrníků).

4. VÝTVARNÝ NÁMĚT: MŮJ OBLÍBENÝ SPISOVATEL

VĚK STUDENTŮ/ŽÁKŮ: 9. třída, SŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: portrét jako ilustrace (frontispis)

VÝTVARNÁ TECHNIKA: kresba perem a tuší

MOTIVACE: Co všechno obsahuje krásná kniha? Co je to frontispis? Jaké jsou jeho možnosti? Jak dotváří celkovou úpravu knihy? (Na závěr: prohlížení zajímavě upravených knih, žáci sami přinesou knihu, která je výtvarně zaujala.)

KLÍČOVÁ SLOVA: kniha a její části, frontispis,

POSTUP/ÚKOLY: Žáci/ studenti si vyberou svou oblíbenou knihu a obrázek/ fotografii jejího autora si vyhledají v dostupné literatuře nebo na internetu. Podle fotografie nakreslí perem a tuší nejprve co nejvěrnější podobiznu spisovatele. Z té budou vycházet při tvorbě dalších portrétů, které mohou být více či méně stylizované, mohou směřovat až ke karikatuře. Ze série portrétu spisovatele pak žáci vyberou nejzdařilejší (či vytvoří kompozici nebo koláž ze všech portrétů).

8.2.2 VÝTVARNÉ ÚKOLY PRO MLADŠÍ ŽÁKY (6.-7. třída ZŠ)

1. VÝTVARNÝ NÁMĚT: POVĚST O MÍNOTAUROVI – LABYRINT

VĚK ŽÁKŮ: 7. třída ZŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: ilustrace a výtvarná stylizace, geometrická abstrakce

VÝTVARNÁ TECHNIKA: malba černou tuší nebo černou temperou

MOTIVACE: Kdo to byl Mínotaurus? Jak vypadal? Kde žil? Jaké jiné postavy řecké mytologie znáte? Kdo byli Daidalos a Ikaros? Čím se Daidalos proslavil? Co je to labyrint? Co všechno si pod tímto pojmem představujete?

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: Eduard Petiška - Řecké báje a pověsti. Antické umění. Výjevy řecké mytologie. Abstraktní umění. Geometrická abstrakce – obrazové reprodukce.

KLÍČOVÁ SLOVA: geometrie, kontrast, symetrie, asymetrie, abstrakce

POSTUP/ÚKOLY: Učitel spolu s žáky přečtou pověst o statečném Théseovi a bájném Mínotauru (ideální je tento úkol začlenit do období, kdy se problematika antického Řecka také probírá v literatuře či dějepise). Diskuse nad příběhem a labyrintem. Úkolem žáků je na čtvrtku A4 vytvořit ilustraci stylizovaného labyrintu – bludiště. Nejde o reálné zachycení labyrintu, ale spíše labyrintu v podobě geometrické abstrakce. Žáci si mohou pohrát s velikostí zákrut a tloušťkou čar a dosáhnout tak opticky zajímavého obrazce.

ZHODNOCENÍ/REFLEXE: Labyrint jsem vyzkoušela s žáky 7. třídy běžné ZŠ, jednoduchá černobílá malba stylizovaného geometrického labyrintu je poměrně zaujala. Většina žáků měla snahu si bludiště nejprve načrtnout tužkou, předkreslené cestičky pak ale pro netrpělivost nedokázali dodržet. Ocenila jsem, že ačkoliv se jedná o trochu těžkopádnější třídu, všichni žáci vytvořili svou osobitou verzi labyrintu a nesnažili se napodobovat jeden druhého.

2. VÝTVARNÝ NÁMĚT: MRAKODRAP

VĚK ŽÁKŮ: 6.-7. třída ZŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: Výtvarná reflexe vlastní literární tvorby.

VÝTVARNÁ TECHNIKA: kresba perem a tuší (možno nahradit silnějším černým fixem)

MOTIVACE: Jaká je nejvyšší budova na světě? Co je to Babylónská věž a jak asi vypadala? Kde stojí Šikmá věž? Kde vyrostl první mrakodrap? Jaké jsou výhody a nevýhody mrakodrapu?

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: Babylónská věž od P. Breugla, fotografie Šikmé věže v Pise, fotografie New Yorku a jeho mrakodrapů.

KLÍČOVÁ SLOVA: kompozice, vyváženost, černá a bílá plocha, kontrast

POSTUP/ÚKOLY: Učitel s žáky debatuje o vysokých budovách a mrakodrapech. Prvním úkolem žáků je vymyslet básničku na téma mrakodrap (délka libovolná). Ilustraci k vlastnímu textu pak žáci vytvoří ze čtvrtky A3, kterou podélně přepůlí a slepí a vytvoří z ní siluetu vysokého mrakodrapu. Mrakodrap pak ztvární střídáním černých a bílých ploch. Cílem není nápodoba skutečného domu s početnými detaily, ale grafická fantazie.

ZHODNOCENÍ/REFLEXE: Mrakodrap jsem zadala žákům 7. třídy běžné ZŠ. Žáci velmi kladně (pro mě až nečekaně) reagovali na zadání napsat vlastní text na téma mrakodrap. Výtvarná část je také bavila a výtvary se celkem podařily. Všeobecně lépe si se zadáním poradili kluci, jejich mrakodrapy více respektovaly grafickou jednoduchost, střídání černých a bílých ploch. Dívky více inklinovaly k nadbytečným detailům a realistickým prvkům (záclonky, květiny atd.).

Třída, se kterou jsem Mrakodrap i Labyrint realizovala, nepatří ve škole mezi nejnadanější, přesto jsem ve výsledku z obou hodin měla docela dobrý pocit.

3. VÝTVARNÝ NÁMĚT: H. CH. ANDERSEN – IDUŠČINY KVĚTINY

VĚK ŽÁKŮ: 6.-7. třída ZŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: ilustrace květiny, výtvarná reflexe literárního textu

VÝTVARNÁ TECHNIKA: malba temperou/ kresba suchou křídou

MOTIVACE: Jaké znáš květiny? Víš kdy kvetou? Jaká je tvoje oblíbená květina?

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI (Trochu teorie): Květina ve výtvarném umění v průběhu věků (práce s Průvodci výtvarným uměním – žáci knihami listují a vyhledávají reprodukce, na kterých se objevují květiny), květinové vzory v antice (vázy), květiny ve středověkých rukopisech, květina ve renesanci (Mattioliho herbář), japonská a čínská květina (vějíře), Monetovy lekníny, Slunečnice V. van Gogha, květinová zátiší V. Špály, secesní květinová stylizace.

KLÍČOVÁ SLOVA: tvar, struktura, detail, barva

POSTUP/ÚKOLY: Brainstorming na téma květina. Práce s Průvodci výtvarným uměním (nejsou-li k dispozici, tak s reprodukcemi z jiných knih). Zkoumání květin a způsobu jejich zobrazení. Stejně jako v zadání k Demlovým Mým přátelům, i žáci nižších ročníků si vyberou jednu květinu a tu prozkoumají z různých úhlů pohledu, vytvoří její studie, skici. Poté učitel přečte Andersenovu pohádku Iduščiny květiny. Žáci tentokrát květiny

ztvární (na formát A3) ve stylizované podobě, temperami nebo křídami vytvoří „ples květin“. (Na individuální práci je možné navázat skupinovou prací, kdy všichni žáci malují/kreslí na jeden velký papír).

DALŠÍ MOŽNOSTI:

1/ Motýl – květina.

„Cožpak jsi neviděla krásné motýly, červené, žluté a bílé – vypadali skoro jako květiny, však jimi také byli! Skočili se stonku vysoko do vzduchu, zatřepali lístky, jako by to byla křídla, a už letěli!“ (H. Ch. Andersen – Iduštiny květiny)

Žáci si ze čtvrtky vystříhnou libovolný tvar motýla (ne podle šablony!), a ten vymalují temperami podle zvolené květiny. Hotového motýla upevní na špejli a vymyslí pro něj jméno.

2/ Stylizace květinového motivu.

Návrh na potisk látky, balicí papír. Technika: linoryt.

3/ Fantastický herbář.

Inspirace Nesmyslnou botanikou Edwarda Leara (Velká kniha nesmyslů).

Žáci vymýšlejí a pojmenovávají neskutečné květiny. Vědecká (pseudovědecká) ilustrace. Technika: perokresba.

8.2.3 VÝTVARNÉ ÚKOLY PRO NEJMLADŠÍ ŽÁKY

1. VÝTVARNÝ NÁMĚT: H. CH. ANDERSEN – CÍNOVÝ VOJÁČEK

VĚK ŽÁKŮ: 4.-5. třída ZŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: výtvarná narace

VÝTVARNÁ TECHNIKA: perokresba

MOTIVACE: Kdo to byl H. Ch. Andersen? Znáte některé jeho pohádky? Na závěr: Možnost prohlédnout ilustrace k Andersenovým pohádkám od různých ilustrátorů. Diskuse. Které ilustrace pohádky nejlépe vystihují? Které ilustrace vás nejvíce zaujaly? A proč?

KLÍČOVÁ SLOVA: kresba, světlo a stín, kontrast, detail, celek

POSTUP/ÚKOLY: Učitel spolu s žáky nahlas přečte pohádku Cínový voják a společně pak vyberou klíčové scény příběhu, které učitel zapíše na tabuli (např. jednohý voják mezi ostatními vojáky na stole, voják na okně, pád z okna, déšť, voják na loďce z papíru, setkání s krysou, v temném tunelu, loďka se potápí, voják v břiše ryby, voják opět na stole, voják a tanečnice v ohni). Každý žák si vybere jednu z fází příběhu a tu perem a tuší zachytí na formát A4 - podélně. (Tento úkol je vhodnější pro třídu s menším počtem žáků, aby na každého žáka vycházela jedna z fází příběhu.) Výsledné práce se spojí (slepí) dohromady, vznikne tak dlouhé leporelo, obrazem vyprávěný Cínový voják.

2. VÝTVARNÝ NÁMĚT: CO SNĚDL OTESÁNEK?

VĚK ŽÁKŮ: 1.-2. třída ZŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: velkoformátová ilustrace pohádky

VÝTVARNÁ TECHNIKA: malba temperou

MOTIVACE: Máte rádi pohádky? Jaké pohádky znáte? Jaký je váš oblíbený hrdina?

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: Eva Švankmajerová: Otesánek (leporelo)

KLÍČOVÁ SLOVA: barva, tvar, kompozice, zaplnění plochy, prostředí

POSTUP/ÚKOLY: Učitel žákům přečte pohádku (děti mohou spolupracovat v opakujících se pasážích, kdy Otesánek

vyjmenovává, co všechno snědl). Následně žáci vytvoří malovanou ilustraci k závěru příběhu, na které zachytí Otesánka a jeho plné břicho (co všechno spořádal).

DALŠÍ MOŽNOSTI: Namalovaného Otesánka je možné vystříhnout a vyrobit z něj loutku, zahrát si divadlo.

ZHODNOCENÍ/ REFLEXE: Většina malých dětí dokáže s přehledem vyjmenovat všechny možné „dysneyovky“ a jim podobné příběhy (ať už ve filmové nebo knižní podobě). Zajímalo mě tedy, jak budou reagovat a jak si poradí s klasickou lidovou pohádkou.

Otesánkovské téma jsem zadala dětem (5-7 let) během své praxe na ZUŠ v Biskupské. Docela mile mě překvapilo, že více než polovina dětí příběh o nenasytém Otesánkovi znala. Pomocí obrázkového leporela Evy Švankmajerové jsme společnými silami pohádku odvyprávěli a následným úkolem dětí bylo na čtvrtku A3 namalovat ilustraci Otesánka na konci jeho „žroutského putování“.

Než se děti pustily do práce, řekli jsme si, že Otesánek by měl být dostatečně veliký, měl by být v nějakém prostředí a na papíře by neměla zůstat bílá místa.

Za úspěch hodiny (respektive tří hodin) považuji to, že děti začaly experimentovat s barvami a přestaly používat čisté nemíchané barvy.

Jako menší úskalí se ukázala knížka Evy Švankmajerové se ukázala knížka Evy Švankmajerové (použitá v úvodu jako pomocník pro názornější a poutavější převyprávění pohádky), v některých ilustracích dětí se totiž projevil poměrně silný vliv jejího pojetí Otesánka.

3. VÝTVARNÝ NÁMĚT: BLÁZNIVÁ KUCHAŘKA

VĚK ŽÁKŮ: 3.-4. třída ZŠ

VÝTVARNÝ PROBLÉM: ilustrace

VÝTVARNÁ TECHNIKA: koláž

MOTIVACE: Co mám/nemám rád k jídlu? Zdravý životní styl.

MOTIVAČNÍ MATERIÁL/SOUVISLOSTI: Edward Lear: Velká kniha nesmyslů (nesmyslné recepty)

KLÍČOVÁ SLOVA: kompozice, plocha, detail,

POSTUP/ÚKOLY: Učitel žákům přečte několik nesmyslných receptů z knihy Edwarda Leara. Žáci si donesou papírový talíř a z časopisů a barevných papírů, fotografií, starých sešitů atd. vystříhají části, ze kterých vytvoří bláznivý pokrm, ke kterému následně vymyslí bláznivý recept. Talíř i recept nalepí na čtvrtku a vytvoří společnou Ilustrovanou knihu receptů.

8.3 STROM POHÁDEK – STANISLAV KOLÍBAL

Originální a pozoruhodné ilustrace Stanislava Kolíbala jsou mezi odborníky a lidmi zasvěcenými do knižní ilustrace uznávány hodnoceny velmi vysoko, pro dnešní děti jsou však velkou neznámou. A to je opravdu škoda, protože Kolíbalovy ilustrace svou progresivnost a osobitost neztratily. Ačkoliv vznikly převážně v šedesátých letech, stále působí velmi moderně a mají co říct i v současné době.

Následující úkoly vycházejí z Kolíbalových průlomových ilustrací ke Stromům pohádek z celého světa (1958, 1959).

8.3.1 DIDAKTICKÝ PROJEKT

VĚK ŽÁKŮ: 6.-7. třída ZŠ

MOTIVACE:

Jaké máte rádi knížky? Máte raději knížky ilustrované nebo knížky bez ilustrací?

Jaká je vaše nejoblíbenější knížka z dětství?

Kterou knížku jste jako první sami přečetli?

Znáte nějaké ilustrátory?

Co je to ilustrace?

Úkol na příští hodinu: Žáci do příště probádají a „prošmejdí“ domácí knihovnu (případně veřejnou knihovnu) a vyberou si jednu až dvě knihy, které je zaujaly svými ilustracemi a celkovým provedením.

Diskuse nad donesenými knihami.

AKTIVITY:

Skupinová práce: Učitel žákům rozdá reprodukce ilustrací a žáci se pokouší seřadit obrázky podle odhadovaného stáří, od nejstarších po nejmladší. Vzájemně si radí a dohadují se, pokud vědí, jmenují také autory ilustrací, případně autory knih.

Diskuse, povídání o ilustracích. Která z ukázek tě nejvíc oslovila a proč?

(Ukázky od ilustrátorů: Mikoláš Aleš, Ondřej Sekora, Josef Lada, Josef Čapek, Kamil Lhoták, Jiří Trnka, Adolf Born, Jiří Šalamoun, Květa Pacovská, Petr Nikl, Petr Sís, František Skála, Juraj Horváth atd.)

Na závěr učitel žákům ukáže ilustrace Stanislava Kolíbala.

Zaujaly vás tyto obrázky? Jsou něčím výjimečné, specifické? Ano/Ne? Proč?

Jak pracují s textem?

ÚKOLY/NÁPADY

Každému výtvarnému úkolu by mělo předcházet přečtení několika textů ze Stromu pohádek, vybrané texty pak žáci dostanou oxeroxované, aby do nich měli možnost stále nahlížet.

Série následujících úkolů vychází z knihy Strom pohádek, jednotlivé úkoly by měli žákům nenásilnou formou přiblížit ilustrace Stanislava Kolíbala.

Úkoly mohou být zpracovávány dvojím způsobem. 1/ Žák si každou hodinu vybere a výtvarně adaptuje jiný text. 2/ Žák se zaměří pouze na jeden text.

Žáci by měli s textem pracovat i konkrétně, a to tak, že si vybraný text vždy nejprve nalepí na čtvrtku a pak k němu vytvoří ilustraci.

Cílem úkolů je tedy kromě bližšího seznámení s ilustracemi Stanislava Kolíbala také práce s textem, propojení ilustrace a textu.

CÍL: Práce s plochou. Kompozice. Vyváženost. Výstižnost. Začlenění ilustrace do textu.

ÚKOL Č. 1 – TISKÁTKA

POMŮCKY: Syrové brambory/guma, nožik, tempyry, čtvrtky A4

POSTUP: Žáci si na čtvrtku nalepí text pohádky (je-li delší, tak alespoň jeho úryvek. Ze syrových brambor nebo z gumy vyřežou tiskátka. Ta potom obtiskávají a dále domalovávají temperou a tuší nebo inkoustem.

ÚKOL Č. 2 – MALBA TEMPEROU

POMŮCKY: Tempyry, štětce, barevné papíry, čtvrtky A3

POSTUP: Žáci z barevných papírů vystřihují pravidelné i nepravidelné, malé i větší geometrické útvary, ty pak nalepují na bílou čtvrtku a temperami domalovávají ilustrace. Ilustrace mohou být na barevných papírech ukotveny nebo mohou vystupovat na bílou čtvrtku.

ÚKOL Č. 3 - KOLÁŽ

POMŮCKY: Barevné papíry, časopisy, nůžky, lepidlo, velkoformátová čtvrtka

SKUPINOVÁ PRÁCE

POSTUP: Žáci se rozdělí do několika skupin (cca po pěti až šesti lidech), každá skupina dostane jeden veliký papír a na ten z barevných papírů, výstřížků z časopisů a útržků z textů pohádek vytvoří společnou ilustraci.

ÚKOL Č. 4 – ŠABLONY/ STREETARTOVÁ ILUSTRACE

POMŮCKY: Řezáky, podložky, barvy ve spreji, čtvrtky A3

POSTUP: Žáci si vyberou jeden (i více) motivů a ten zpracují do podoby šablony. Je-li k dispozici barevná kopírka (nebo skener), mohou žáci s hotovými ilustracemi dále pracovat (zvětšovat, zmenšovat, kombinovat, umístit ilustraci pod text).

9. RAYMOND QUENEAU - ZAZI V METRU (1958)

OBHAJOBA VÝTVARNÉ PRÁCE

Existenci Raymonda Queneaua jsem objevila díky spisovateli a hudebníkovi Borisu Vianovi. Před mnoha lety jsem navštívila zdánlivě nenápadné představení Kabaret Vian-Cami v Divadle v Dlouhé. Série Camiho mikrogrotesek propojená Vianovými moderně baladickými písněmi mě naprosto nadchla a následující měsíce jsem strávila četbou Vianových románů. A tehdy jsem také v jednom z doslovů narazila na jméno jakéhosi Raymonda Queneaua a poznámku o jeho knize *Zazi v metru*. Neváhala jsem a v knihovně si knihu půjčila. A nestačila jsem se divit.

Zazi, to je gejzír nápadů, absurdní groteska, tragédie a především velická jazyková hra. Text (ač vznikl v roce 1958) je ukázkovým příkladem experimentálního ducha šedesátých let, který se projevil nejen ve světě, ale i v tehdejší Československu.

Raymond Queneau (1903-1976), básník, spisovatel, ale také matematik a hlavně mistr jazykových her a slovních hříček, má na svědomí hned několik titulů, kromě „nezbedné“ *Zazi v metru*, jsou to neuvěřitelná *Stylistická cvičení*, ve kterých jednu banální historku dokázal převyprávět devadesáti devíti způsoby. K dalším dílům patří ještě např. román *Odile* nebo *Modré květy*.

„GDOTOTUTAXSMRDÍ?“

Aneb Zazi jede na výlet.

Již z první věty knihy je patrné, že Zazi není jen tak ledasjaká kniha...a že Zazi není jen tak ledasjaká holčička.

Zazi, drzá, zvědavá, paličatá holčička neurčitého věku (která mluví jako dlaždič), přijede za svým strýcem a tetou na návštěvu do Paříže. Jejím největším přáním je projet se metrem, jenže to je zrovna zavřené, a tak se Zazi musí zabavit jinak. Poklidný život strýce, tety a jejich přátel se znenadání promění v sérii ztřeštěných a neskutečných příhod, jejichž hlavním aktérem je malá Zazi. Děj neustále graduje až k bouřlivému a bizarnímu finále, po kterém se příběh zase zklidní, Zazi odjíždí domů.

Ve svých ilustracích ke knize *Zazi v metru* jsem se snažila co nejvíc postihnout ztřeštěnost, bláznivost a akčnost literární předlohy, proto jsem si zvolila styl blízký určité komiksové nadsázce a stylizaci. Mým původním plánem bylo vytvořit komiksové ilustrace, tedy zachytit situace příběhu do jednotlivých okýnek, od tohoto nápadu jsem ale ustoupila a ilustrace jsem nechala v podobě čtvercových výřezů, které se zaměřují spíš na detaily a určité motivy příběhu, ne na zachycení děje.

Živelnou dynamičnost a dialogičnost příběhu jsem se snažila zachytit prostřednictvím jednoduchých černobílých (jednou barvou doplněných) ilustrací, vytvořených z různě zvětšovaných a zmenšovaných kreseb a nápisů. Stejně jako v knize, kde se zápletky kumulují a gradují až k závěrečnému fantasmagorickému finále, i ilustrace postupují od jednodušších, kompozičně čistých k ilustracím, které tvoří změt z ilustrací předchozích.

10. SEZNAM LITERATURY

10.1 BELETRIE:

- Andersen, H. Ch.: *Křesadlo a jiné pohádky*. Brio, Praha 2005. ISBN 80-86113-75-2 (Ilustrace: Markéta Prachatická)
- Bellingerová, Renáta: *O zlaté mrkvi*. Baobab, Praha 2003. ISBN 80-903276-0-5 (Ilustrace: Chrudoš Valoušek)
- Borská, Ilona; Štuka, Ivo: *Barevné pohádky*. SNDK, Praha 1967. (Ilustrace: František Skála st.)
- Bruin-Hübllová de, Magda: *Bludný bruslař. Pověsti a báchorky z Nizozemska a Flander*. Argo, Praha 2005. ISBN 80-7203-652-1 (Ilustrace: Adriana Rohde Kabele)
- Carrol, Lewis: *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*. SNDK, Praha 1961. (Ilustrace: Dagmar Berková)
- Carrol, Lewis: *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*. Albatros, Praha 1988. (Ilustrace: Markéta Prachatická)
- Cibula, Václav: *Španělské pohádky*. Albatros, Praha 1984. (Ilustrace: Stanislav Kolíbal)
- Curwood, James Oliver: *Král šedých medvědů*. Mladá fronta, Praha 1967. (Ilustrace: Adolf Born)
- Čapek, Josef: *Povídání o pejskovi a kočičce*. Albatros, Praha 1972.
- Čapek, Karel: *Dášeňka čili Život štěněte*. Československý spisovatel, Praha 1970.
- Čapek, Karel: *Devatero pohádek*. Albatros, Praha 1977. (Ilustrace: Josef Čapek)
- Čechura, Rudolf, Šalamoun, Jiří: *Maxípes Fík*. Albatros, Praha 1981.
- Černá, Olga: *Kouzelná baterka*. Baobab, Praha 2004. ISBN 80-903276-1-3 (Ilustrace: Michaela Kukovičová)
- Černický, Jiří: *O Sasance. Dokument z pohádky*. Meander, Praha 2004. ISBN: 80-86283-30-5
- Červenka, Jan: *Pohádky pro obě uši*. Lidové nakladatelství, Praha 1978. (Ilustrace: Stanislav Kolíbal)
- Dutková, Dora: *Vytahání Koblih*. Scientia, Praha 2005. ISBN 80-86960-01-3
- Dvorský, Ladislav: *Tajný lodní deník*. Severočeské nakladatelství, Liberec 1966. (Ilustrace: Jan Schmidt)
- Dvořák, Jiří: *Slepice a televize (bajky nebajky)*. Baobab, Praha 2003. ISBN 80-239-0321-7 (ilustrace: Juraj Horváth)
- Dvořáčková, Vlasta: *Uletělo čapí pero*. Albatros, Praha 1969. (Ilustrace: Zdeněk Seydl)
- Dvořák, Ladislav: *Nejmenší větrný zámek*. SNDK, Praha 1967. (Ilustrace: Ota Janeček)
- Florian, Miroslav: *Třesky plesky*. Albatros, Praha 1972. (Ilustrace: Zdeněk Seydl)
- Gaarder, Jostein: *Žabí zámek*. Knižní klub, Praha 2008. ISBN 978-80-242-2046-8 (Ilustrace: František Skála)
- Grinberg, Ivan: *Borjovi noví přátelé*. SNDK, Praha 1951. (Ilustrace: Vojtěch Cinybulk)
- Horváthová, Tereza: *Modrý tygr*. Baobab, Praha 2004. ISBN 70-903276-8-0 (Ilustrace: Juraj Horváth)
- Horváthová, Tereza: *Kočička z kávové pěny*. Baobab, Praha 2006. ISBN 80-87022-04-1 (Ilustrace: Eva Volfová)
- Hrnčíř, Pavel: *Komínek a Budíček*. Labyrint-Raketa, Praha 2007. ISBN 978-80-86803-11-1
- Hrubín, František: *Pohádka o Květušce*. Albatros, Praha 1972. (Ilustrace: Jiří Trnka)
- Hrubín, František: *Špalíček veršů a pohádek*. Albatros, Praha 1983. (Ilustrace: Jiří Trnka)
- Jech, Jaromír: *Povídá babička povídačku*. SNDK, Praha 1962. (Ilustrace: František Skála st.)
- Ježková, Alena: *Prahou kráčí lev*. Práh, Praha 2008. ISBN 978-80-7252-213-2 (Ilustrace: Michaela Kukovičová)
- Karafiát, Jan: *Broučci*. Albatros, Praha 1968. (Ilustrace: Jiří Trnka)
- Kolář, Jiří, Hiršal, Josef: *Enšpígl*. Albatros, Praha 1962. ISBN 80-00-00263-9 (Ilustrace: Kamil Lhoták)
- Kožedub, Ivan: *Sloužím vlasti*. SNDK, Praha 1952. (Ilustrace: Karel Vaca)
- Kubáčková, Petra: *O Andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*. Baobab, Praha 2006. ISBN 80-87022-01-7
- Lada, Josef: *Mikeš*. Albatros, Praha 1985.
- Lada, Josef: *Kniha říkadel*. Albatros, Praha 1978.
- Macourek, Miloš: *Pohádky*. Albatros, Praha 1985. (Ilustrace: Adolf Born)
- Mayne, William: *Záhada žlutého jednorožce*. SNDK, Praha 1961. (Ilustrace: Ota Janeček)
- Miller, Arthur: *Jana*. SNDK, Praha 1960. (Ilustrace: Ota Janeček)
- Mikulka, Alois: *Všelijaká koukátka*. Krajské nakladatelství, Brno 1963.
- Míková, Marka: *Roches a Bžunda*. Baobab, Praha 2001. ISBN 80-902916-2-7 (Ilustrace: Juraj Horváth)
- Morgenstern, Christian: *Ferda Páv a všelijaká zvířátka*. Baobab, Praha 2002. ISBN 80-902916-3-5. (Ilustrace:

Petr Šmalec)

Mourlevat, Jean-Claude: *Zimní bitva*. Baobab, Praha 2008. ISBN 978-80-87060-02-5 (Ilustrace: Juraj Horváth)

Mrázková, Daisy: *Byla jedna moucha*. Albatros, Praha 1971.

Mrázková, Daisy: *Haló, Jácíčku*. Albatros, Praha 1972.

Mrázková, Daisy: *Kluk s míčem*. Albatros, Praha 1978

Mrázková, Daisy: *Můj medvěd Flóra*. Baobab, Praha 2007. ISBN 978-80-903276-1-0

Mrázková, Daisy: *Neplač, muchomůrko*. SNDK, Praha 1965.

Nechvátal, František: *Pod oblohou radovánek*. SNDK, Praha 1960. (Ilustrace: Dagmar Berková)

Nezval, Vítězslav: *Anička Skřítek a Slaměný Hubert*. SNDK, Praha 1963. (Ilustrace: Jiří Trnka)

Nikl, Petr: *Lingvistické pohádky*. Meander, Praha 2006. ISBN 80-86283-49-6

Nikl, Petr: *O Rybabě a Mořské duši*. Meander, Praha 2002. ISBN 80-86286-17-8

Nikl, Petr: *Pohádka o Rybitince*. Meander, Praha: 2001. ISBN 80-86283-06-2

Nikl, Petr: *Záhádky*. Meander, Praha 2007. ISBN 978-80-86283-57-9

Nováková, Marie: *Ostrůvek zelená bota*. Albatros, Praha 1974. (Ilustrace: Květa Pacovská)

Pacovská, Květa: *Král král na dudy hrál*. Malovaná říkadla. Albatros, Praha 1982.

Pacovská, Květa: *Svět pohádek bratří Grimmů*. Albatros, Praha 1984.

Perrault, Charles: *Francouzské pohádky*. Odeon, Praha 1990. ISBN 80-207-0118-4 (Ilustrace: Markéta Prachatická)

Prachatická, Markéta: *O kočičce, myšičce a červené slepičce*. Albatros, Praha 1986.

Reis, Vladimír: *Křišťálové sestry*. SNDK, Praha 1966. (Ilustrace: Stanislav Kolíbal)

Říčanová, Tereza: *Kozí knížka*. Baobab, Praha 2005. ISBN 90-903276-6-4

Říčanová, Tereza: *Vánoční knížka*. Baobab, Praha 2006. ISBN 80-87022-07-6

Salinger, J. D.: *Kdo chytá v žitě*. Odeon, Praha 1968. (Ilustrace: Adolf Born)

Sandburg, Carl: *Pohádky z bramborových řádků*. SNDK, Praha 1965. (Ilustrace: Květa Pacovská)

Sandburg, Carl: *Pohádky z bramborových řádků*. Albatros, Praha 1988. (Ilustrace: František Skála ml.)

Seydl, Zdeněk: *Co jsem viděl a slyšel v trávě*. ČS spisovatel, Praha 1965.

Schwartz, Herbert T.: *Příběhy z parní lázně*. Argo, Praha 2001. ISBN 80-7203-256-9 (Ilustrace: Juraj Horváth)

Sidonová, Kateřina: *Syn stromu a jiné pohádky*. Mladá fronta, Praha 2001. ISBN 80-204-0934-3. (Ilustrace: Petr Nikl)

Sís, Petr: *Hrej, Mozarte hrej*. Labyrint, Praha 2006. ISBN 80-86803-07-4

Sís, Petr: *Hvězdný posel*. Albatros, Praha 1996. ISBN 80-00-00476-9

Sís, Petr: *Charles Darwin. Strom života*. Labyrint, Praha 2004. ISBN 80-86803-02-3

Sís, Petr: *Podivuhodný příběh Eskymo Welzla*. Paseka, Praha 1995. ISBN 80-7185-022-5

Sís, Petr: *Tibet. Tajemství červené krabičky*. Labyrint, Praha 2005. ISBN 80-86803-03-1

Sís, Petr: *Tři zlaté klíče*. Albatros, Praha 1995. ISBN 80-00-00366-8

Skácel, Jan: *Kam odešly laně*. Albatros, Praha 1985. (Ilustrace: Josef Čapek).

Skála, František: *Deníky*. Arbor vitae, Praha 2005. ISBN 80-86300-63-3

Skála, František: *Skutečný příběh Cílka a Lídy*. Arbor vitae, Praha 2007. ISBN 80-86300-86-2

Skála, František: *Velké putování Vlase a Brady*. Divus, Praha 1998. ISBN 80-902379-4-0

Suchý, Jiří: *Dítě školou povinné*. Albatros, Praha 1991. ISBN 80-00-00179-9 (Ilustrace: Jiří Šalamoun)

Stanovský, Vladislav; Vladislav, Jan: *Druhý strom pohádek z celého světa*. SNDK, Praha 1965. (Ilustrace: Stanislav Kolíbal)

Stanovský, Vladislav: *O třech bratřích z Kalevaly a kouzelném mlýnku Sampo*. SNDK, Praha 1962. (Ilustrace: Stanislav Kolíbal)

Šiktanc, Karel: *O dobré a zlé moci*. Albatros, Praha 2000. ISBN 80-00-00868-8 (Ilustrace: František Skála ml.)

Šmahelová, Helena: *Dobrá mysl*. Albatros, Praha 1964. (Ilustrace: Dagmar Berková)

Šmahelová, Helena: *Dora a medvěd*. Albatros, Praha 1968. (Ilustrace: Dagmar Berková)

Šmalec, Petr: *Šmalcova abeceda*. Baobab, Praha 2005. ISBN 80-903276-4-8

Šrut, Pavel: *Hlemýžď čillišnek*. Albatros, Praha 1983. (Ilustrace: Jiří Šalamoun)

Šrut, Pavel, Frynta, Emanuel: *Kdyby prase mělo křídla*. Egmont, Praha 1999. ISBN 80-7186-401-3 (Ilustrace:

Markéta Prachatická)

Šrut, Pavel: *Verunka a kokosový dědek*. Brio, Praha 2004. ISBN 80-86113-64-7 (Ilustrace: Galina Miklínová)

Švarc, Jevgenij: *Náš závod*. SNDK, Praha 1951. (Ilustrace: Mirko Hanák)

Trnka, Jiří: *Zahrada*. Albatros, Praha 1971.

Twain, Mark: *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Mladá fronta, Praha 1965. (Ilustrace: Kamil Lhoták)

Twain, Mark: *Dobrodružství Toma Sawyera*. Mladá fronta, Praha 1964. (Ilustrace: Kamil Lhoták)

Vrbová, Hana: *Stříbrné oříšky*. Albatros, Praha 1988. (Ilustrace: Stanislav Kolíbal)

Wenig, Adolf: *České pověsti*. Karel Veselý, Plzeň 1992. ISBN 80-901439-0-3 (Ilustrace: Josef Wenig)

DIDAKTICKÁ ČÁST

Deml, Jakub: *Moji přátelé*. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2000. ISBN 80-7204-166-5

Lear, Edward: *Velká kniha nesmyslů*. Mladá fronta, Praha 1998. ISBN 80-204-0678-6

Palmenfelt, Ulf: *Požíračka mrtvol a jiné příšerné historky*. Albatros, Praha 2003. ISBN 80-00-01466-1

Stanovský, Vladislav; Vladislav, Jan: *Druhý strom pohádek z celého světa*. SNDK, Praha 1965.

PRAKTICKÁ ČÁST

Queneau, Raymond: *Zazí v metru*. Trigon, Praha 1996. ISBN 80-853208-51

10.2 ODBORNÁ LITERATURA

- Augustin, L.H.: *Jiří Trnka*. Academia, Praha 2002. ISBN 80-200-1050-5
- Augustin, L.H.: *Kamil Lhoták*. Academia, Praha 2000. ISBN 80-200-0818-7
- Benešová, Marie: *Břetislav Pojar*. Československý filmový ústav. Praha 1984.
- Bohatcová, Mirjam a kol.: *Česká kniha v proměnách staletí*. Panorama, Praha 1990. ISBN 80-7038-131-0
- Boček, Jaroslav: *O ilustracích Jiřího Trnky*. In: *Rozpory a výhry dnešní dětské knihy (Stati o dnešní literatuře, výtvarnictví a divadle pro děti.)*. SNDK, Praha 1962, s. 227-251.
- Fabel, Karel: *Současná typografie*. Odeon, Praha 1981.
- Holešovský, František: *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Albatros, Praha 1989.
- Holešovský, František: *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti*. Albatros, Praha 1982.
- Holešovský, František: *Ilustrace pro děti. Tradice, vztahy, objevy*. Albatros, Praha 1977.
- Holešovský, František: *Naše ilustrace pro děti*. SNDK, Praha 1960.
- Kol. autorů: *Dějiny českého výtvarného umění IV/1*. AVČR, Praha 1998. ISBN 80-200-0630-3
- Kol. autorů: *Dějiny českého výtvarného umění V*. AVČR, Praha 2005. ISBN 80-200-1390-3
- Lehár, Jan a kol.: *Česká literatura od počátku k dnešku*. NLN, Praha 2002. ISBN 80-7106-308-8
- Malina, Jaroslav a kol.: *Adolf Born*. Universitas Masarykiana, Brno 1995. ISBN 80-85834-13-8
- Poche, Emanuel a kol.: *Encyklopedie českého výtvarného umění*. Academia, Praha 1975.
- Poš, Jan: *Český animovaný film 1934-1994*. MKČR, KF, Ateliéry Zlín. 1994.
- Poš, Jan: *Výtvarníci animovaného filmu*. Odeon, Praha 1990. ISBN 80-207-0159-1
- Stehlíková, Blanka: *Ilustrace*. Odeon, Praha 1984.
- Stehlíková, Blanka: *Současná ilustrace dětské knihy*. Odeon, Praha 1979.

ČLÁNKY

- Babák, Petr: *Kolibalovy trefy*. LN (8.10.2007), Orientace/Salon 2, s.5.
- Myslivočková, Radka; Iwashita, Daniela: *Továrna na pohádky*. LN (27.5.2006), Orientace, s.1.

KATALOGY

- Rous, Jan, Šalamoun, Jiří: *Čtvrté kolo u stolu, pátá noha na papíře*. Katalog k výstavě. Cyklus Osobnosti českého grafického designu. Muzeum umění v Benešově, Benešov 2004.

11. INTERNETOVÉ ADRESY

www.albatros.cz
www.baobab-books.net
www.briopublishing.cz
www.carigiet.net
www.citarny.cz
www.danishliterature.info
www.guardian.co.uk/books
www.houseofillustration.org.uk
www.ibby.cz
www.ibby.org
www.ibby.pl
www.kulturniecho.com
www.lambiek.net
www.magicpencil.britishcouncil.org
www.meander.cz
www.pnp.cz
www.severskelisty.cz/kultura
www.quentinblake.com